

**ПАРЛАМЕНТЫН НЭРЭМЖИТ ШАГНАЛЫН
ТАЛААРХ ХАРЬЦУУЛСАН СУДАЛГАА**

Д.Халиун, Д.Жигваагүнсэл, Г.Уянга

АГУУЛГА

УДИРТГАЛ

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

СУДАЛГААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ

I. МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЙЛӨГЧИЙН БОЛОН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН НЭРЭМЖИТ
ШАГНАЛЫН ТАЛААРХ ЛАВЛАГАА

II. ГАДААДЫН ЗАРИМ УЛС ОРНЫ ПАРЛАМЕНТЫН НЭРЭМЖИТ ШАГНАЛЫН ТУХАЙ

БҮГД НАЙРАМДАХ АВСТРИ УЛС

- Ардчиллын шагнал (The Democracy Award)
- Шинжлэх ухааны шагнал (The Science Award)

АМЕРИКИЙН НЭГДСЭН УЛС

- АНУ-ын Конгрессын Алтан Медаль (Congressional Gold Medal)

ХОЛБООНЫ БҮГД НАЙРАМДАХ ГЕРМАН УЛС

- Бундэстагийн Шинжлэх ухааны шагнал
- Парламентын Хэвлэл, мэдээллийн шагнал

ГҮРЖ УЛС

- “Эрх чөлөөний одон”
- “Парламентын медаль”
- “Парламентын хүндэт тэмдэг”

БҮГД НАЙРАМДАХ МОЛДОВА УЛС

- "Ардчиллын одон"
- “Хүндэт диплом”
- “Бүгд Найрамдах Молдова Улсын Парламентын диплом”

ОРОСЫН ХОЛБООНЫ УЛС

- ОХУ-ын Холбооны Хурлын Төрийн Думын Хүндэт жуух бичиг
- “Парламентат ёсыг хөгжүүлсэн гавьяа, зүтгэлийн төлөө” олгох ОХУ-ын Холбооны Хурлын Төрийн Думын Хүндэт тэмдэг
- ОХУ-ын Холбооны Хурлын Холбооны Зөвлөлийн Хүндэт жуух бичиг
- ОХУ-ын Холбооны Хурлын Холбооны Зөвлөлийн Хүндэт тэмдэг

БҮГД НАЙРАМДАХ ТУРК УЛС

- Туркийн Үндэсний Их Хурлын Хүндэт шагнал (Grand National Assembly Of Turkey Honor Awards)

БҮГД НАЙРАМДАХ ХОРВАТ УЛС

- Насан туршийн амжилтын шагнал
- Оны шилдэг шинжлэх ухааны шагнал

- Оны шилдэг шинжлэх ухааны дэмжлэгийн шагнал
- Оны шилдэг залуу судлаачдын шагнал

ИБУИНХУ

- Your UK Parliament Awards

БҮГД НАЙРАМДАХ КАЗАХСТАН УЛС

- "Парламент сөзі" (сэтгүүлчдэд олгодог тусгай шагнал)

ЕВРОПЫН ПАРЛАМЕНТ

- Онцгой амжилтад олгох - Европын иргэний шагнал (European Citizen's Prize)
- Үзэл бодлын эрх чөлөөний Сахаровын нэрэмжит шагнал (Sakharov Prize for Freedom of Thought)
- Их Карлын нэрэмжит Европын залуучуудын шагнал - (European Charlemagne Youth Prize)
- LUX Prize - Европын соёл, өвөрмөц шинж байдлыг дэмжих шагнал

ХАВСРАЛТ

- "ОХУ-ын Холбооны Хурлын Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийн тухай"

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

Хүснэгт 1. 2011-2020 онд Ерөнхийлөгчийн нэрэмжит шагналыг олгосон байдал

Хүснэгт 2. Шагналын төрөл, олгодог субъектээр ангилсан байдал

Хүснэгт 3. Ерөнхийлөгчийн нэрэмжит болон Засгийн газрын шагналын талаарх лавлагаа

Хүснэгт 4. Гадаадын зарим улсын парламентын шагналууд, хамрах хүрээ, олгох болзол, шалгуур

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ТАЙЛБАР

АНУ	Америкийн Нэгдсэн Улс
БНТУ	Бүгд Найрамдах Турк Улс
ЕНБД	Ерөнхий Нарийн бичгийн дарга
ЕП	Европын Парламент
ИБУИНХУ	Их Британи Умард Ирландын Нэгдсэн Хаант Улс
ИНБ	Иргэний нийгмийн байгууллага
ОХУ	Оросын Холбооны Улс

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

УДИРТГАЛ

Судалгааны захиалгын дагуу Парламентын нэрэмжит шагналын талаарх харьцуулсан судалгааны ажлыг гүйцэтгэв.

Судалгааны зорилго нь бусад орнуудын туршлага болон Монгол Улсын төрийн эрх бүхий байгууллагаас олгож буй шагналуудын талаарх судалгааны мэдээлэлд үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлын нэрэмжит шагналыг бий болгох хэрэгцээ шаардлага, түүний ач холбогдол, зохицуулалтын харилцааг тодорхойлох, парламентын шагналыг олгоход анхаарах асуудлууд, нийтлэг жишгийг судлахад чиглэгдсэн.

Судалгааны хамрах хүрээ: Судалгаанд парламентын нэрэмжит шагнал олгодог Австри, АНУ, Герман, Гүрж, Их Британи, Казахстан, Молдова, ОХУ, Турк, Хорват, Энэтхэг зэрэг орнуудыг хамруулж, эдгээр орнуудын парламентаас олгодог шагнал, тэдгээрийн нэр төрөл, тухайн шагналыг олгох эрх бүхий субъект, дагалдах урамшууллын хэмжээ, болзол, шалгуур болон шалгаруулах журамтай холбоотой бусад асуудлыг холбогдох эх сурвалж, эрх зүйн зохицуулалтын актуудын хүрээнд судалсан болно.

Мөн түүнчлэн Монгол Улсын төрийн дээд институцүүд (Ерөнхийлөгч, Засгийн газар)-аас тусгайлан олгож буй нэрэмжит шагнал болон төрийн шагналын тогтолцооны асуудлыг хамтруулан судалсан болно.

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

Нийтлэг жишиг

1. **Парламентын шагналын зорилго, ач холбогдол:** Судалгаанаас үзэхэд, парламентын шагналын зорилго, ач холбогдол нь парламентат ёс, парламентын засаглалыг бэхжүүлэх, шинжлэх ухааны хөгжлийг дэмжих, ардчилал, хүний эрхийн төлөөх тэмцэл, нийгмийн сайн сайхны төлөөх үйл хэргийг хөхиүлэн дэмжих замаар ард түмний төлөөллийн институц болох парламентын нэр хүндийг өсгөх, үйл ажиллагааг нь сурталчлан таниулахад чиглэж байна. Парламентын нэрэмжит шагналыг хувь хүн, байгууллагын онцгой амжилт, нийгмийн сайн сайхны төлөө оруулсан хувь нэмэр, тухайлсан сайн үйлсийн аян, онцлох судалгаа шинжилгээ, урлаг, соёлын бүтээлд олгодог.

2. Парламентын шагналын төрөл:

- Парламентын хөгжилд үнэтэй хувь нэмэр оруулсан хувь хүнд чиглэсэн шагналууд (парламентын үйл ажиллагаа, хөгжил төдийгүй нийгмийн сайн сайхан, улс орны хөгжил, гадаад хамтын ажиллагаа зэрэгт онцгой гавьяа байгуулсан иргэн, парламентын албан хаагч, төр нийгмийн зүтгэлтэн зэрэг тухайлсан хувь хүмүүст олгодог одон, медаль, хүндэт тэмдэг, цол гэх мэт)
- Парламентын зорилго, үйл ажиллагаатай холбоотой сайн үйл, шинжлэх ухааны бүтээл, аян өрнүүлсэн хувь хүн, сүргүүл, байгууллага зэргийг сурталчлан шагнадаг нийгэмд чиглэсэн шагналууд (парламентын хөгжил, шинжлэх ухааны хөгжил, ардчиллын үнэт зүйл, хүний эрхийг хамгаалах, парламентын үйл ажиллагааг олон нийтэд сурталчлан таниулахад оруулсан хувь нэмэр болон сайн үйлсийн аян, хөтөлбөр зэргийг үнэлж эрдэмтэн судлаачид, хүний эрхийн төлөө тэмцэгчид, багш сурган хүмүүжүүлэгчид, хэвлэл мэдээллийн ажилтнууд, иргэний нийгмийн байгууллага, хувь хүнд олгодог нэрэмжит шагналууд)

Хэлбэр:

- Парламентаас олгодог цол, одон, медаль, хүндэт тэмдэг, хүндэт жуух бичиг (ж/нь, Эрх чөлөөний одон, Ардчиллын одон, Парламентын медаль, хүндэт тэмдэг, хүндэт жуух бичиг гэх мэт)
- Парламентын нэрэмжит шагнал (Шинжлэх ухааны бүтээлийн шагнал, онцгой гавьяа, хүний эрх болон нийгмийн сайн сайхны төлөөх тэмцэлд оруулсан хувь нэмрийг үнэлсэн

ардчиллын шагнал, парламентаризмыг хөгжүүлэхэд оруулсан хувь нэмрийг үнэлсэн шагнал, сайн үйлсийн аян, хөтөлбөрийн үр нөлөөг үнэлсэн шагнал гэх мэт)

3. Парламентын шагнал олгох хугацаа

- Цаг хугацааны дамтамжтай (жил тутам, эсхүл 2 жилд 1 удаа гэх мэт)
- Цаг хугацааны дамтамжгүй (тухайлсан бүтээл, үйл ажиллагааны үр дүнгээр)

4. Парламентын шагналыг дагалдах урамшуулал

- Мөнгөн урамшуулал (Австрид 15 мянган евро, Германд 5-10 мянган евро)
- Үнэт зүйл (АНУ-ын Конгрессын Алтан медальд 2 унц буюу 465 гр алт ордог)¹
- Одон, Медаль, Хүндэт тэмдэг, Жуух бичиг, Цом зэрэг нь ерөнхийдөө алдаршуулах, урамшуулах зорилготой бөгөөд мөнгөн урамшуулал төдийлөн дагалддаггүй. Зарим тохиолдолд мөнгөн болон мөнгөн бус урамшуулал дагалдах ба шагнал олгогч байгууллага үүнийг тогтооно.

5. Парламентаас шагнал олгох үндэслэл

- Ардчилал, жендерийн тэгш эрх, цөөнхийн эрхийг хамгаалах үйл хэрэгт оруулсан онцгой хувь нэмэр;
- Парламентат ёс, парламент судлалын хөгжилд оруулсан онцгой хувь нэмэр;
- Парламентын Ажлын албаны ажилтнуудын парламентын үйл ажиллагаанд оруулсан онцгой хувь нэмэр;
- Шинжлэх ухааны судалгааны гүйцэтгэлийн үр дүнгээрээ албан ёсоор хүлээн зөвшөөрөгдсөн, онцгой амжилтад хүрсэн шинжлэх ухааны судалгаа, шинэ нээлт, шинжлэх ухааны ололт амжилт;
- Түүх, соёл, төр, нийгмийн салбарт оруулсан онцгой хувь нэмэр;
- Олон улсын талбарт гаргасан гарамгай амжилт.

Монгол Улсын нөхцөл байдал

Судалгаанаас үзэхэд Монгол Улсад Парламентын нэрэмжит шагнал байхгүй, харин 2013 оноос эхлэн судалгаа шинжилгээнд суурилсан хууль тогтоох үйл ажиллагааг хөгжүүлэх, парламентат ёс, парламент судлал, үндсэн хуулийн эрх зүй, үндэсний эрх зүйн тогтолцоог хөгжүүлэх чиглэлээр үнэ цэнэтэй, томоохон бүтээл туурвисан эрдэмтэн, судлаачдыг хөхиүлэн дэмжих зорилгоор энэ чиглэлийн бүтээлд олгодог Б.Чимидийн нэрэмжит шагналыг зохих журмын дагуу УИХ-аас жил бүр олгож байна. Ерөнхийлөгчийн болон Засгийн газрын нэрэмжит шагнал, бусад төрийн байгууллагууд өөрсдийн нэрэмжит шагналыг тус тус журмаар зохицуулан олгож байна.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн болон Засгийн газрын нэрэмжит шагналын хамрах хүрээний хувьд Ерөнхийлөгчийн нэрэмжит шагнал нь нийгмийн сайн сайхан, залуу боловсон хүчнийг дэмжихэд чиглэсэн өргөн хүрээтэй байдаг бол Засгийн газрын шагнал нь төрийн байгууллагын үйл ажиллагаа, боловсон хүчний бодлогыг дэмжихэд чиглэснээрээ онцлог байна. Шагналын төрлийн хувьд Ерөнхийлөгчийн нэрэмжит шагнал нь “шилдэг залуу” боловсон хүчнийг тодруулдаг бол Засгийн газрын шагнал нь жуух бичиг, хүндэт тэмдэг, төрийн байгууллагууд нь өөрсдийн нэрэмжит медаль, хүндэт тэмдэг, жуух бичиг, батламж зэргийг олгодог байна. Шагнал олгох хугацааны хувьд Ерөнхийлөгчийн нэрэмжит шагнал нь жил бүр 3 хүртэл хүнийг тодруулдаг бол Засгийн газрын болон төрийн байгууллагуудын шагнал нь ямар нэгэн хугацаа болон тоо заагаагүй байна.

Бусад орнуудын туршлага

Дэлхийн улс орнуудын туршлагаас харахад Парламентын нэрэмжит шагналыг нэлээд олон оронд янз бүрийн төрөл, хэлбэр, хугацаа, шалгуураар олгож байна. Судалгаанд парламентын

¹ Congressional Gold Medals, 1776-2016, Congressional Research Service, p.16
<<https://sgp.fas.org/crs/misc/RL30076.pdf>> хандсан 2021.09.14

нэрэмжит шагналыг олгодог Австри, АНУ, Герман, Гүрж, Их Британи, Канад, Казахстан, Молдова, Нидерланд, ОХУ, Турк, Хорват, Энэтхэг зэрэг улс орнуудын туршлагыг онцлон авч үзлээ. Эдгээр орнуудын парламентын нэрэмжит шагналын төрлийн хувьд одон, медаль, хүндэт тэмдэг, цол, шилдгийг шалгаруулах гэх мэтээр зохицуулжээ.

Парламентын шагналыг парламент судлал, парламентын хөгжилд төдийгүй ардчилал, хүний эрх, нийгмийн сайн сайханд үнэтэй хувь нэмэр оруулсан

- Хувь хүн
- Байгууллага
- Тухайлсан ажил, сайн үйлсийн аян
- Судалгаа шинжилгээний ажлын бүтээл
- Урлаг, соёлын бүтээл зэрэгт олгож болно.

Судалгаанаас үзэхэд шагналыг олгож буй зорилго, хамрах хүрээг дараах байдлаар хоёр ангилж болохоор байна. Үүнд:

1. Парламентын хөгжилд үнэтэй хувь нэмэр оруулсан хувь хүнд чиглэсэн шагналууд.

Энэ нь парламентын үйл ажиллагаа, хөгжил төдийгүй нийгмийн сайн сайхан, улс орны хөгжил, гадаад хамтын ажиллагаа зэрэгт онцгой гавьяа байгуулсан иргэн, парламентын ажилтан, төр нийгмийн зүтгэлтэн зэрэг тухайлсан хувь хүмүүст чиглэсэн байх бөгөөд ихэвчлэн одон, медаль, хүндэт тэмдэг, цол зэргийг олгож байна. Тухайлбал, (Гүрж, Молдова, Канад, АНУ, Нидерланд)

а) Одон: Гүрж улсын парламентын “Эрх чөлөөний одон”-г тус улсын болон гадаадын парламентын хөгжилд үнэтэй хувь нэмэр оруулсан иргэдийг шагнадаг;

б) Медаль: Гүрж улсын Парламентын медалиар парламентын аппаратад ажилладаг ажилтныг шагнадаг. Мөн энд АНУ-ын Конгрессын “Алтан медаль”, “Хүндэт медаль” (цэргийн), Канадын парламентын “Нэр хүндийн медаль” зэрэг төр, нийгмийн зүтгэлтнийг шагнадаг парламентын нэр хүндтэй (бараг одонтой дүйцэх) шагналыг дурдаж болно. Гэхдээ АНУ, Канадын парламентын медалиуд нь зөвхөн парламентын аппаратад ажилладаг ажилтнуудын хүрээнд хязгаарлагдахгүйн зэрэгцээ төр, нийгмийн томоохон зүтгэлтэн, баатарлаг үйлстэн, цэргийн албан хаагч, гадаадын иргэнд олгодгоороо онцлог байна.

в) Хүндэт тэмдэг: Гүрж улсын парламентын “Хүндэт тэмдэг”-ээр парламентын аппаратад олон жил үр бүтээлтэй ажилласан ажилтныг шагнана.

г) Цол, нэрэмжит шагнал: Энэтхэгийн парламентын гишүүдээс парламентын хөгжил болон хууль эрх зүйн салбар, гадаад хамтын ажиллагаанд үнэтэй хувь нэмэр оруулсан парламентын гишүүнийг шалгаруулан “Гарамгай парламентч” цол олгодог бол Солонгост “Үндэсний Ассамблейн даргын нэрэмжит шагнал”² -ыг хууль тогтоох үйл ажиллагаа, парламентын хөгжилд хувь нэмэр оруулсан шинжлэх ухааны бүтээл, хамтын ажиллагаа, хувь хүний байгуулсан гавьяа зэрэгт олгож байна. Мөн АНУ-ын Сенатын танхимын шинэ гишүүдийг дэмжих зорилгоор 100 цаг хуралдаан даргалсан сенатын гишүүнд “Алтан алх” шагналыг тус тус олгодог туршлага байна.

2. Парламентын зорилго, зорилт, үйл ажиллагаатай холбоотой сайн сайхан үйл хэрэг, шинжлэх ухааны бүтээл, аян өрнүүлсэн хувь хүн, сургууль, байгууллага, төсөл хөтөлбөр зэргийг сурталчлан шагнадаг нийгэмд чиглэсэн шагналууд. Үүнд: Австри, Герман, Хорват, Их Британи, Европын Парламентын шагналуудыг жишээ болгон дурдаж болно. Тухайлбал, Хорватад парламентын нэрэмжит шагнал нь шинжлэх ухааны шагнал, Австрид парламентын хөгжил, түүхийн салбарын шинжлэх ухааны шагнал, Германд парламентаризмын чиглэлийн шинжлэх ухааны шагнал байдаг бол АНУ-д түүх, соёл, тусгаар тогтнол, аюулгүй байдал, нийгмийн сайн сайхны төлөө гаргасан онцгой амжилтыг үнэлж олгодог байна. Мөн шинжлэх ухааны шагналаас гадна жендэрийн тэгш эрх, цөөнхийн эрх зэрэг ардчиллын үнэт зүйлд оруулсан хувь нэмрийг үнэлж Ардчиллын шагнал (Австри),

² https://www.nars.go.kr/front/new/202012/headline/headline_2_english.html

парламентаризмын чиглэлээр хэвлэн нийтэлсэн дорвитой бүтээлийг үнэлж Хэвлэл, мэдээллийн шагнал (Герман, Казахстан, Европын Парламент) парламентын үйл ажиллагааг олон нийтэд таниулахад үнэтэй хувь нэмэр оруулсан багш, сургууль, сайн үйлсийн аян, хөтөлбөр зэргийг үнэлж шилдгээр шалгаруулан (Их Британи, Европын Парламент) олгодог байна.

Парламентын шагналаар шагнах шалгуур, журам

Зарим улс орны парламентын шагнал олгох журамд нэр дэвшигчид тавигдах болзол, шаардлагыг нарийвчлан тогтоосон байна. Тухайлбал, Турк Улсын Хүндэт тэмдэг шагналыг төрийн албанд ажиллах эрхээ хасуулсан, төрийн эсрэг гэмт хэрэг үйлдсэн, төрийн нууц задруулсан, бусдын эд хөрөнгө завшсан, авлига, албан тушаалын болон тендер, төрийн худалдан авах ажиллагаатай холбоотой гэмт хэрэг үйлдсэн, мөн террорист үйл ажиллагаанд оролцсон, хөхиүлэн дэмжсэн зэрэг гэмт хэрэг үйлдээд 1-ээс дээш жилийн хугацаатай хорих ял шийтгүүлсэн этгээдэд олгохгүй. Мөн шагнал авсны дараа дээрх төрлийн гэмт хэрэг үйлдсэн бол шагналыг хураан авахаар заасан байна. Парламентын нэрэмжит шагналыг олгохдоо ихэвчлэн тусгай мэргэжлийн хүмүүсээс бүрдсэн баг, хороо, зөвлөл шалгаруулдаг ба зарим улсад парламентын танхим, хороогоор эцэслэн шийдвэрлэдэг туршлага байна. Тухайлбал, Австрид парламентын 2 танхимын ерөнхийлөгч болон гол байнгын хорооны төлөөлөл багтсан 14 хүний бүрэлдэхүүнтэй Итгэмжит зөвлөл, Хорватад парламентын ерөнхийлөгч, салбарын сайд болон алдартай 12 эрдэмтнээс бүрдсэн Үндэсний шинжлэх ухааны шагналын хороо, Германд нэр хүндтэй 9 эрдэмтнээс бүрдсэн Шалгаруулах комисс, харин АНУ-д парламентын 2 танхим дэмжсэн бол Санхүүгийн үйлчилгээний Байнгын хороо эцэслэн шалгаруулдаг.

ОХУ-д шагналд тодорхойлогдсон этгээдийн холбогдох баримт бичгүүдийг хүлээн авах, судлах ажлыг Парламентын дотоод ажил хариуцсан хороо буюу Регламент, зохион байгуулалтын хороо, БНТУ-д Парламентын үйл ажиллагааг сурталчлан таниулах үүрэг бүхий Соёл, урлаг, хэвлэлийн зөвлөлийн гишүүд, Парламентын ЕНБД-аас бүрдсэн тусгай Шалгаруулах комисс гүйцэтгэдэг байна.

Парламентын нэрэмжит шагналыг жил тутам (Хорват, Австри), 2 жилийн зайтай (Герман) болон цаг хугацааны давтамж заахгүйгээр (АНУ) олгодог байна.

Харин шагналын бүртгэл хөтлөх, шагнал авсан иргэн байгууллагын нэрсийн жагсаалтыг холбогдох албан ёсны хэвлэлд хэвлэн нийтлүүлэх (ОХУ), шагнал гардуулах ёслолыг зохион байгуулахад дэмжлэг үзүүлэх (БНТУ) зэрэгт Парламентын Ажлын албаны захиргаа, хүний нөөц, хэвлэл мэдээлэл, олон нийттэй харилцах чиг үүргийг хэрэгжүүлдэг нэгжүүд оролцдог байна (Европын Парламент). Парламентын нэрэмжит шагналыг ихэвчлэн бэлэн мөнгө болон үнэт зүйл дагалддаг. Тухайлбал, Австрид 15 мянга, Германд 10 буюу 5 мянган евро дагалддаг бол АНУ-ын Конгрессын алтан медаль нь 465 гр цэвэр алтны орцтой байдаг.

Дээрх парламентын нэрэмжит шагналуудыг олгох харилцааг голчлон бие даасан журмаар зохицуулсан байх бөгөөд тус журамд шагналын төрөл хэлбэр, статус, хэнд, юуны төлөө олгох зорилго, шалгуур, нэр дэвшүүлэх, хэрхэн олгох, ямар хүндэтгэл үзүүлэх, урамшуулал, хөнгөлөлт эдлэх, зохион байгуулалт зэрэг олон талт харилцааг зохицуулсан байна.

Судалгааны хэсэгт гадаадын зарим улс орнуудын парламентаас олгодог одон, медаль, цол, шагналын нэр, тухайн шагналыг олгох эрх бүхий субъект, дагалддаг урамшууллын хэмжээ, зохицуулсан эрх зүйн акт, ямар болзол, шалгуурыг харгалзан олгодог зэрэг эх сурвалж, эрх зүйн зохицуулалтын мэдээллийг оруулсан болно. Түүнчлэн, Монгол Улсын Ерөнхийлөгч болон Засгийн газраас олгодог шагналуудын талаарх мэдээллийг тоймлон орууллаа.

СУДАЛГААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ХЭСЭГ**I. МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЙЛӨГЧИЙН БОЛОН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН НЭРЭМЖИТ
ШАГНАЛЫН ТАЛААРХ ЛАВЛАГАА**

Монгол Улсад Төрийн одон, медалиас гадна Ерөнхийлөгчийн болон Засгийн газар түүний харьяа байгууллагуудын нэрэмжит шагнал, тусгай чиг үүргийн байгууллагуудын шагналууд байдаг. Тэдгээр нь тусгайлан зохицуулсан журамтай бөгөөд өөрсдийн салбарын онцлог, чиг үүргийг тусгасан шалгуур үзүүлэлт, зохицуулалттай байна.

Ерөнхийлөгчийн нэрэмжит шагнал. Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн нэрэмжит шагналыг анх 2002 онд Морин хуурын хөгжилд үнэтэй хувь нэмэр оруулсан уран бүтээлч хувь хүнд олгохоор болсон. Үүнээс хойш 2008, 2011 онуудад шилдэг залуу эмч, шилдэг залуу эрдэмтэн, судлаачид, цэргийн сургуулийн шилдгийн шилдэг сонсогчид Ерөнхийлөгчийн нэрэмжит шагналыг олгох тус тусдаа журмыг боловсруулан хэрэгжүүлж байжээ. 2018 онд эдгээр журмуудыг хүчингүй болгон шагналын хүрээг өргөтгөн, нэгтгэж “Ерөнхийлөгчийн нэрэмжит шагнал олгох журам”-ыг боловсруулан өнөөг хүртэл мөрдөж байна. Журам нь дараах хэсгүүдээс бүрдэж байна. Тухайлбал,

Нэг.Нийтлэг үндэслэл

Хоёр.Нэрэмжит шагнал

Гурав.Нэрэмжит шагналын төрөл, гардуулах хугацаа

Дөрөв.Нэр дэвшүүлэх, шалгаруулах

Тав.Бүрдүүлэх бичиг баримт гм.

Журамд зааснаар Ерөнхийлөгчийн нэрэмжит шагналыг мэргэжлийн ур чадвар, ажлын бүтээмжээрээ өөрийн ажиллаж буй салбартаа онцгой амжилт гарган тэргүүлж, үлгэр жишээ хувь нэмэр оруулсан 35 хүртэлх насны Монгол Улсын иргэнд олгоно. Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн нэрэмжит шагнал нь шилдэг залуу эрдэмтэн, эмч, ажилчин, мэргэжилтэн гэх төрлүүдтэй байх ба жилд тус бүр 3 хүртэл хүнийг шалгаруулж болох бөгөөд шагнал гардуулах хугацаа нь тухайн салбарын ажилтны тэмдэглэлт өдрүүдээр өгдөг байна. Шагнал нь Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн батламж, 5 сая төгрөгийн дагалдах мөнгөн урамшуулалтай байдаг.

Ерөнхийлөгчийн нэрэмжит шагналын хүрээ нь нийгэмд чиглэсэн бөгөөд нийгмийн бүхий л салбарын шилдэг залуу боловсон хүчнийг дэмжих, залуучуудыг хөдөлмөр, бүтээлч үйлдвэрлэл, шинжлэх ухаанч хөгжилд уриалах, мэргэшсэн боловсон хүчнийг бодлогоор дэмжих зорилготой байна.

Ерөнхийлөгчийн нэрэмжит шагналаар 2002-2020 хүртэлх хугацаанд шагнагдсан байдлыг авч үзвэл дараах байдалтай байна. Үүнд:

2002 онд шилдэг морин хуурч- 1

2008-2011 онд Цэргийн сургуулийн шилдгийн шилдэг сонсогч- 2

2011-2017 онд шилдэг залуу эмч- 18 (жил бүр 3 хүртэл эмчид олгодог)

2011-2020 онд шилдэг залуу эрдэмтэн, судлаачид (жил бүр 3 хүртэл хүнд олгодог):

- Анагаах ухаан, эрүүл мэндийн салбарын эрдэмтэн судлаачид- 8
- Хими технологийн салбарын эрдэмтэн судлаачид- 5
- Биологи, био технологийн салбарын эрдэмтэн судлаачид- 4
- Инженер технологийн салбарын эрдэмтэн судлаачид- 3
- Мэдээллийн технологийн салбарын эрдэмтэн судлаачид- 2
- Түүх, археологийн салбарын эрдэмтэн судлаачид- 2
- Физикийн салбарын эрдэмтэн, судлаач- 1
- Хэл зохиолын салбарын эрдэмтэн, судлаач- 1
- Хэвлэл мэдээллийн салбарын судлаач- 1 тус тус авчээ.

Шагнагдсан байдлаас харахад шилдэг залуу морин хуурч, цэргийн сургуулийн шилдгийн шилдэг сонсогчийг журам гарсан тухайн онд шалгаруулснаас хойш дахин олгоогүй байна. Мөн шилдэг залуу эмч шагналыг 2017 оноос хойш олгоогүй, харин шилдэг залуу, эрдэмтэн судлаач нарт олгосон байдлыг авч үзвэл нийт 27 хүнд олгосноос хамгийн олон удаа буюу анагаах ухаан, эрүүл мэндийн салбарын эрдэмтэн судлаачид байх ба салбарын хувьд ихэвчлэн анагаах ухаан, хими, биологи, инженерийн зэрэг байгалийн ухааны салбарынхан хамрагдсан байна (Хүснэгт 1).

Хүснэгт 1. 2011-2020 онд Ерөнхийлөгчийн нэрэмжит шагналыг олгосон байдал

Шагнал/ Салбар	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2020
Шилдэг залуу эмч	2	3	3	3	3	3	1	-	-
Шилдэг залуу эрдэмтэн, судлаачид (нийт):	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Анагаах ухаан	1	1		1	1	1	1	1	1
Хими технологи	1	1	1			1			1
Биологи			1	1	1			1	
Мэдээллийн технологи	1							1	
Инженер технологи			1	1					1
Физик технологи							1		
Түүх, археологи		1					1		
Хэвлэл мэдээлэл					1				
Хэл зохиол						1			

Тайлбар: 2019 онд Ерөнхийлөгчийн нэрэмжит шагнал олгох шалгаруулалт зохион байгуулаагүй.

Засгийн газрын шагнал. Засгийн газрын нэрэмжит шагнал нь “Засгийн газрын салбарын тэргүүний ажилтан” хүндэт тэмдэг, Засгийн газрын жуух бичиг гэсэн 2 төрлийн шагнал байдаг бөгөөд энэ нь мэргэжил салбар тус бүрээр төрөлждөг байна. Засгийн газрын шагнал, төрийн бусад байгууллагын шагналын асуудлыг “Төрийн албан хаагчид шагнал олгох журам”-аар зохицуулж байна. Төрийн албан хаагчид шагнал олгох журам нь дараах хэсгүүдээс бүрдэнэ. Үүнд:

- Нэг.Нийтлэг үндэслэл
- Хоёр.Засгийн газрын шагнал
- Гурав.Төрийн бусад байгууллагын шагнал
- Дөрөв.Шагналд нэр дэвшүүлэх, тодорхойлох, олгох
- Тав. Бусад гм.

Энэхүү журамд зааснаар төрийн албанд 15-аас доошгүй жил ажилласан төрийн албан хаагчийг Засгийн газрын Жуух бичгээр, 12-оос доошгүй жил ажилласан албан хаагчийг “Засгийн газрын салбарын тэргүүний ажилтан” хүндэт тэмдгээр шагнах бөгөөд төрийн онцгой чухал буюу онц төвөгтэй албан даалгавар биелүүлсэн бол ажилласан жил харгалзахгүй олгож болно. Засгийн газрын Жуух бичгийг Монгол Улсын Ерөнхий сайдын захирамжаар, “Засгийн газрын салбарын тэргүүний ажилтан” хүндэт тэмдгийг Засгийн газрын холбогдох гишүүний шийдвэрээр, төрийн бусад байгууллагын шагналыг шагнах эрх бүхий албан тушаалтны тушаал, хамтын удирдлагын шийдвэрээр тус тус олгоно. “Засгийн газрын салбарын тэргүүний ажилтан” хүндэт тэмдгийн төрөл, түүнийг олгох эрх бүхий албан тушаалтны жагсаалтыг журмын хамт баталсан байна.

Хүснэгт 2. Шагналын төрөл, олгодог субъектээр ангилсан байдал

	Шагналын төрөл	Ерөнхийлөгчийн нэрэмжит шагнал	Засгийн газрын нэрэмжит шагнал	Бусад төрийн байгууллагын нэрэмжит шагнал
1	Медаль/хүндэт тэмдэг	-	“Засгийн газрын салбарын тэргүүн” хүндэт тэмдэг	47 (Салбар бүрээр)
2	Жуух бичиг	-	Засгийн газрын Жуух бичиг	Жуух бичиг (Салбар бүрээр)
3	Батламж, мөнгөн шагнал	Шилдэг залуу эрдэмтэн Шилдэг залуу эмч Шилдэг залуу ажилчин Шилдэг залуу мэргэжилтэн	-	-
4	Мөнгөн шагнал			+
5	Үнэ бүхий зүйл			+

Хүснэгт 3. Ерөнхийлөгчийн нэрэмжит болон Засгийн газрын шагналын талаарх лавлагаа

	Олгодог субъект	Шагналын нэр	Шалгуур үзүүлэлт
1	Ерөнхийлөгчийн нэрэмжит шагнал ³	- Шилдэг залуу эрдэмтэн - Шилдэг залуу эмч - Шилдэг залуу ажилчин - Бусад шилдэг залуу мэргэжилтэн	- <u>Шалгуур</u> : Мэргэжлийн ур чадвар, ажлын бүтээмжээрээ өөрийн ажиллаж буй салбартаа онцгой амжилт гарган тэргүүлж, үлгэр жишээ хувь нэмэр оруулсан 35 хүртэлх насны Монгол Улсын иргэн байна. - <u>Шагнал нь</u> БАТЛАМЖ, 5.000.000 төгрөгийн мөнгөн урамшуулалтай. - <u>Хугацаа</u> : Жил бүр, 3 хүртэлх хүнийг шалгаруулна. - <u>Шалгаруулалт</u> : Тухайн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага болон мэргэжлийн холбоо, академи, төрийн бус байгууллагууд нэр дэвшүүлнэ. Бичиг баримтыг шагнал гардуулахаас 30 хоногийн өмнө ЕТГ-т ирүүлнэ.
2	Засгийн газрын шагнал ⁴	- Засгийн газрын Жуух бичиг - “Засгийн газрын салбарын тэргүүний	-Монгол Улсын хөгжил, төрийн алба, хууль ёсыг бэхжүүлэх үйлсэд бодитой хувь нэмэр оруулсан, 15-аас доошгүй (Хүндэт үнэмлэхээр шагнуулах бол 12-оос доошгүй) жил ажилласан төрийн албан хаагч болон бусад иргэн, гадаад улсын иргэнд олгоно.

³ Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн нэрэмжит шагнал олгох журам, <<https://ac.mn/c/950432?content=965149>> хандсан 2021.09.10

⁴ Төрийн албан хаагчдад шагнал олгох журам, <<https://www.legalinfo.mn/annex/details/9484?lawid=14166>> хандсан 2021.09.10
Засгийн газрын салбарын тэргүүний ажилтан” хүндэт тэмдгийн төрөл, түүнийг олгох эрх бүхий албан тушаалтны жаргсаалт, <<https://www.legalinfo.mn/annex/details/9485?lawid=14166>> хандсан 2021.09.10

		ажилтан” хүндэт тэмдэг	<p>-Засгийн газрын шагналыг Үндэсний их баяр наадам, Үндэсний эрх чөлөө, тусгаар тогтнолоо сэргээсний баярын өдрийг тохиолдуулан олгоно.</p> <p>-Засгийн газрын шагналд дэвшүүлэхдээ шалгуур хангасан хүнийг тухайн байгууллагын удирдлага хамт олны хурлаар хэлэлцүүлэн, яам агентлаг, аймаг нийслэлийн ИТХ-ын тэргүүлэгчид, Засаг даргаар уламжлан ЗГХЭГ-т ирүүлнэ.</p>
3	Төрийн бусад байгууллагын шагнал	<p>- Жуух бичиг</p> <p>- Мөнгөн шагнал</p> <p>- Үнэ бүхий зүйл</p>	<p>-Төрийн албанд 5-аас доошгүй жил ажилласан төрийн албан хаагчид байгууллагын Жуух бичгээр шагнана.</p> <p>-Мөнгөн шагналыг төрийн онцгой чухал гавьяа байгуулсан төрийн албан хаагчид олгоно. (Шагналын хэмжээ нь сарын үндсэн цалинг 1,5 дахин нэмэгдүүлсэнтэй тэнцэх хүртэл байна.)</p> <p>-Төрийн албанд тогтвор суурьшил, үр бүтээлтэй ажилласан албан хаагчид олгоно. Ажилласан жил харгалзахгүй.</p>
4	Тусгай чиг үүрэгтэй байгууллагуудын шагнал ⁵	<p>- Аюулгүй байдлын төлөө,</p> <p>- Хилийн төлөө медаль,</p> <p>- Онц хилчин, Цагдаагийн алдар гэх мэт.</p>	Тухайн салбар, байгууллагад олон жил үр бүтээлтэй ажилласан ажилтан болон тухайн салбарт онцгой гавьяа байгуулсан Монгол Улсын иргэнд тус тус олгоно.

II. ГАДААДЫН ЗАРИМ УЛС ОРНЫ ПАРЛАМЕНТЫН НЭРЭМЖИТ ШАГНАЛЫН ТУХАЙ

Дэлхийн зарим улс орнуудад Парламентын нэрэмжит шагналыг парламентын үйл ажиллагааг сурталчлах, нэр хүндийг өсгөх, үйл хэргийг нь таниулах зорилгоор олгож иржээ. Ингэхдээ парламентын хөгжилд үнэтэй хувь нэмэр оруулсан, онцгой гавьяа байгуулсан хувь хүн, байгууллага, үйл ажиллагаа, шинжлэх ухааны бүтээл зэрэгт олгодог туршлага байна.

Гадаадын зарим улсын парламентын шагналын тухайд Хүснэгт 4-өөс дэлгэрэнгүй үзнэ үү.

UIN.MN
СУДАЛГААНЫ САН

⁵ Эрх бүхий албан тушаалтны захирамжаар олгоно. Тус бүрдээ тусгай журмаар зохицуулагдана.

Хүснэгт 4. Гадаадын зарим улсын парламентын шагналууд, хамрах хүрээ, олгох болзол, шалгуур

Улсын нэр	Шагналын нэр	Хамрах хүрээ	Хугацаа	Тухайн шагналыг дагалддаг урамшууллын хэмжээ	Ямар болзол, шалгуурыг харгалзан олгодог	Шалгаруулдаг субъект
Австри	Ардчиллын шагна ⁶	Хувь хүн, байгууллагад олгодог.	2 жил тутам	Тухайн үеийн санхүүгийн байдлаасаа хамааран тогтооно. Нийт 15000 евро байх ба үүнийг 3 хүртэл ялагчид хуваан олгож болно.	Ардчилал, жендерийн тэгш эрх, цөөнхийн эрх зэрэгт дэмжлэг үзүүлж ардчилалд оруулсан үнэтэй хувь нэмрийг үнэлж шагнана.	Шүүгчдийн зөвлөл жил бүр Ардчиллын шагнал болон Шинжлэх ухааны шагналыг ялагчийг тодруулах саналыг Итгэмжит зөвлөлд хүргүүлдэг.
	Шинжлэх ухааны шагнал ⁷	Эрдэмтэн судлаачдад, мөн бүтээлд олгодог.	2 жил тутам	Нийт 15000 евро байх ба үүнийг 3 хүртэл ялагчид хуваан олгож болно.	Энэ шагналыг эрдэмтэн судлаачдын гаргасан амжилт, шинжлэх ухааны бүтээл, эсхүл гүйцэтгэсэн болон үнэлэгдсэн докторын ажил зэргээр нь үнэлэн шагнана.	
АНУ	Конгрессын алтан медаль ⁸	АНУ-ын түүх, соёлын хөгжилд онцгой хувь нэмэр оруулсан гарамгай ополт, амжилт гаргасан хүмүүс, байгууллага, арга хэмжээнд олгодог.	Ad hoc	-	АНУ-ын түүх, соёл, тусгаар тогтнол, аюулгүй байдлыг хамгаалахад онцгой хувь нэмэр оруулсан байх. Конгрессын тусгай хороодын тогтоосон дүрмийн дагуу явагддаг. Шагналыг Төлөөлөгчдийн танхимаар хэлэлцэн, Санхүүгийн үйлчилгээний Байнгын хорооны дүрмийн дагуу төлөөлөгчдийн танхимын гишүүдийн 2/3 буюу нийт 290 гишүүний саналыг авсан байх. Конгрессын Алтан Медалиар шагнах тухай шийдвэр буюу хуулийн төсөл нь Конгрессын доод танхимын	Конгрессын 2 танхимаар хэлэлцэн холбогдох хороодоор эцэслэн шийдвэрлэнэ.

⁶ <https://www.parliament.gov.at/ENGL/WWW/ENGL/MLST/DP/RL>

⁷ <https://www.parliament.gov.at/ENGL/ZUSD/PDF/ScienceAward2021xSubmissionGuidelinesBF.pdf>

⁸ Цөөн тохиолдолд Алтан медалиас гадна мөнгө болон хүрэл медалийг дагалдуулан гардуулдаг. <https://fas.org/sqp/crs/misc/RL30076.pdf>

Конгрессын Хүндэт медаль ⁹	Үндэсний батлан хамгаалах, аюулгүй байдлыг хамгаалахад баатарлаг гавьяа байгуулсан Цэргийн албан хаагч, зүтгэлтэнд олгодог.	Тухай бүр	Тусгай тэтгэвэр, зарим хөнгөлөлт, үйлчилгээгээр хангагдана.	Гишүүдийн олонхын саналыг авсан тохиолдолд уг асуудлыг Санхүүгийн үйлчилгээний Байнгын хорооны бүрэлдэхүүнд багтдаг Мөнгөний дотоод бодлого, технологийн дэд хороогоор хэлэлцэнэ. Дайн тулаан, үндэсний тусгаар тогтнол, аюулгүй байдал, батлан хамгаалах үйл ажиллагаанд онцгой хувь нэмэр оруулсан зүтгэлийг үнэлж олгодог. Конгрессын шийдвэрээр олгох ба тухайн үйл хэрэг болсноос хойш 3 жилийн дотор хүсэлт тодорхойлолтыг ирүүлэн, 5 жилийн дотор олгох шийдвэр гаргана.	Конгрессын өмнөөс Ерөнхийлөгч гардуулдаг.
Конгрессын Алтан алх ¹⁰	Аль нэг хуралдааныг 100 цаг даргалсан/удирдсан сенатын гишүүнд олгодог.	Тодорхой хугацаагүй хамгийн сүүлд 1999 онд олгосон.	-	Сенатын шинэ гишүүдийг урамшуулах, идэвхжүүлэх зорилгоор 1960-аад оны үед Сенатын олонхын бүлгийн тэргүүн санаачлан бий болгосон.	Олонхын бүлгийн тэргүүн эсвэл Спикерээс олгодог.
Конгрессын (залуучуудын) Алтан медаль (Congressional Award Gold Medal) ¹¹	Нийгмийн сайн сайхан, хувь хүний хөгжил, биеийн тамир, хайгуул судалгаа, шинжилгээний салбарт гарамгай амжилт гаргасан хүүхэд, залуучууд, баг хамт олонд олгодог.	Жил бүрийн 6-р сард шагнал гардуулах ёслол болдог.	Конгрессын шагналын Зөвлөл шагналын хэмжээ, хэлбэрийг тодорхойлох ба Зөвлөлийн шийдвэрээр сургалтын тэтгэлэг олгож болно.	Шагналын зөвлөлийн хэрэгжүүлж буй 4 хөтөлбөрт хамрагдан амжилт гаргасан 13-24 насны хүүхэд залуучуудын дунд зохион байгуулна. Конгрессын шагналын зөвлөлөөс шагналын шагуур үзүүлэлт, шалгаруулах үйл явц зэргийг тогтооно. Үүнийг Зөвлөлийн хурлаар шийдвэрлэнэ.	Конгрессын Төлөөлөгчдийн танхим болон Сенатын нэгдсэн хуралдаанаар байгуулагдсан Салбар бүрийн төлөөлөл бүхий 17 гишүүдээс бүрдсэн Конгрессын шагналын Зөвлөл шагналын хөтөлбөр болон үйл ажиллагааг зохион байгуулна.

⁹ <https://www.cmohs.org/medal>

¹⁰ <https://www.senate.gov/about/traditions-symbols/golden-gavel.htm>

¹¹ <https://uscode.house.gov/statutes/pl/96/114.pdf#platform=hootsuite>

Герман	Бундэстагийн Шинжлэх ухааны шагнал ¹²	Хууль эрх зүйн салбарын эрдэм шинжилгээний ажил, ихэвчлэн боловсролын болон шинжлэх ухааны докторын зэрэг горилсон бүтээлд олгодог.	2 жил тутам (шаардлага тай бол жил харгалзахгүй олгох тохиолдол байна)	Шагналыг 10 000 евро дагалдана.	Парламент судлалын хөгжилд оруулсан хувь нэмрийг үнэлж: - зохиогч өөрөө буюу гуравдагч этгээд нэр дэвшүүлэх; - бүтээлийг 3 хувь хэвлэн хавсаргах; - бүтээл нь сүүлийн 2 жилд нийтлэгдсэн байх; - Зэрэг горилсон бүтээл байх; - Бундэстагийн ажлын албаны ажилтны бүтээлийг оруулахгүй; - материалын бүрдлийг бүрэн хангасан байх.	Эрх зүй, улс төр болон түүхийн шинжлэх ухааны нэртэй эрдэмтдээс бүрдсэн 9 хүний бүрэлдэхүүнтэй Шалгаруулах комисс
	Парламентын хэвлэл, мэдээллийн шагнал ¹³	Хэвлэл мэдээллийн салбарын бүтээлд олгодог.	1 жил тутам	Шагналыг 5000 евро дагалдана.	- Парламентын үйл ажиллагаа, хэлэлцэх асуудлыг зохиогч өөрөө буюу гуравдагч этгээд нэр дэвшүүлэх; - Өдөр тутмын сонин, онлайн орчинд нийтлэгдсэн, радио, телевизээр цацагдсан бүтээл байх; - Бүтээлийг хэвлэмэл болон цахим хэлбэрээр 3 хувь хувиалан хавсаргах; - Бүрдэл хангаагүй материал авахгүй.	Шагнал олгох шийдвэрийг нэр хүндтэй 7 сэтгүүлчээс бүрдсэн, хараат бус мэргэжлийн шалгаруулах комисс
Гүрж ¹⁴	Парламентын Эрх чөлөөний одон	Гүрж Улсын иргэн болон гадаад улсын иргэнд олгодог.	-	3 000 лари ¹⁵ (Эрх чөлөөний одонд)	- Парламентын “Эрх чөлөөний одон”-г парламентат ёсыг хөгжүүлэхэд онцгой хувь нэмэр оруулсныг үнэлж; - “Парламентын медаль”-ийг Парламентын Ажлын албаны ажилтнуудад, парламентын үйл ажиллагаанд онцгой хувь нэмэр оруулсан албан хаагчид; - “Парламентын хүндэт тэмдэг”-ийг Парламентын Ажлын албаны ажилтнуудад, парламентад 25-аас доошгүй жил амжилттай ажилласан албан хаагчид тус тус олгоно.	Парламентын “Эрх чөлөөний одон”-оор шагнах шийдвэрийг Парламентын дарга нь парламентын Товчоотой зөвлөлдөж гаргана. Парламентын медаль болон хүндэт тэмдгийг Парламентын даргын захирамжаар олгоно.
	Парламентын медаль ба аппаратын албан хүндэт тэмдэг	Парламентын аппаратын албан хаагчид олгоно.				

¹² Германы Бундэстагийн Шинжлэх ухааны шагнал-Wissenschaftspreis des Deutschen Bundestages-германаар <https://www.bundestag.de/wissenschaftspreis>

¹³ Парламентын Хэвлэл, мэдээллийн шагнал-Medienpreis Parlament 2021-германаар <https://www.bundestag.de/medienpreis>

¹⁴ Парламент Парламента Грузии, <https://matsne.gov.ge/fu/document/download/4401423/9/rul/pdf>

¹⁵ 1 лари 32 ам.цент, нийт дүн 2021.07.20-ны өдрийн ханшаар 968 ам.доллартай тэнцэнэ. <https://www.newsgeorgia.ge/ираклия-кобахидзе-наградил-парламе/>

ОХУ¹⁶	Төрийн Думын Хүндэт жуух бичиг ¹⁷	Иргэн, байгууллагад олгодог	1 жил тутам	-	- ОХУ-ын хууль тогтоомж, парламентат ёсыг хөгжүүлэх, ОХУ-ын иргэдийн эрх, эрх чөлөөг хангах, ардчилал, Үндсэн хуульт байгууллыг бэхжүүлэхэд хувь нэмэр оруулсан, - нийгмийн болон улс төрийн идэвхтэй үйл ажиллагаанд; - он удаан жил, идэвх зүтгэлтэй ажилласан; - судалгаа, үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагааны ололт амжилтад; - нийгэм, соёл, боловсрол, хүмүүжил, соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагааны салбарт гаргасан амжилтад; - олон улсын харилцааг бэхжүүлэх, хөгжүүлэхэд амжилт гаргасан иргэнд олгоно.	Төрийн Думын Зөвлөл
	"Парламентат ёсыг хөгжүүлсэн гавьяа, зүтгэлийн төлөө" олгох Төрийн Думын Хүндэт тэмдэг ¹⁸	ОХУ-ын иргэн болон гадаад улсын иргэнд	1 жил тутам	-	Хүндэт тэмдгийг Хүндэт жуух бичиг шагналыг авсан өдрөөс хойш 2-оос доошгүй жил болсон, ОХУ-ын хууль тогтоомж, парламентат ёсыг хөгжүүлэх, ОХУ-д ардчилал, Үндсэн хуульт байгууллыг бэхжүүлэх, ОХУ-ын иргэдийн эрх, эрх чөлөөг хангахад тусгай хувь нэмэр оруулсан ОХУ-ын иргэнд олгоно.	Туркийн Үндэсний Хурлын дарга
Турк	Үндэсний Их Хурлын "Хүндэт шагнал" ¹⁹	Олон улсад Туркийг төлөөлж гарамгай амжилт гаргасан хувь хүнд олгодог.	Олгох асуудлыг ҮИХ-ын дарга шийдвэрлэж, олгох жилд 2-оос дээшгүй.	Цом	Олон улсын талбарт үзүүлсэн гарамгай амжилтаар Туркийг төлөөлж, таниулахад хувь нэмэр оруулсан хүнд олгодог. Туркийн Үндэсний Их Хурлын Соёл, урлаг хэвлэлийн хорооны гишүүд, дарга ТҮИХ-ын ЕНБД-аас бүрдэх Шалгаруулах комисс урьдчилан сонгон шалгаруулалт хийгээд ТҮИХ-ын даргын ажлын албанд хүргүүлдэг.	Туркийн Үндэсний Их Хурлын дарга

¹⁶ Төрийн Думын шагналаас гадна ОХУ-ын Парламентын дээд танхим болох Холбооны зөвлөл өөрийн нэрэмжит шагналуудтай.

¹⁷ Постановление Государственной Думы Федерального Собрания РФ от 18 января 2017 г. N 724-7 ГД "О Почетной грамоте Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации" <https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/71489692/>

¹⁸ Почетный знак Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации "За заслуги в развитии парламентаризма" <http://council.gov.ru/services/reference/10376/>
¹⁹ https://www.tbmm.gov.tr/kultursanat/belgeler/2016onur_vonetmeligi.pdf?TSPD_10.1_R0=08fcef486ab20007272646da52353eb1103b0aa59a068cc6f4167ec5d418b8bfd0b0bb86b9690891b9b982143000c8006c35e42f3f0d87b173a4a29a8710eacfc479c1a307226a9a62c32a832e2bbe1c9019f5e946dd20adb4db9cb6b111

Хорват	Төрийн Шинжлэх ухааны шагнал	Эрдэмтэн, судлаач, залуу судлаач нарт олгодог	1 жил тутам	-	Шинжлэх ухааны судалгааны гүйцэтгэлийн үр дүнгээрээ албан ёсоор хүлээн зөвшөөрөгдсөн, онцгой амжилтад хүрсэн шинжлэх ухааны судалгаа, шинжлэх ухааны шинэ нээлтүүд, шинжлэх ухааны ололт амжилт зэргээрээ тэргүүлсэн эрдэмтэн, судлаач, залуу судлаач нарт олгодог.	Хорватын парламентын дарга, Шинжлэх ухаан боловсрол, спортын сайд болон нэр хүнд бүхий 12 эрдэмтдээс бүрдэх Парламентын Үндэсний шинжлэх ухааны шагналын хороо.
Европын Холбоо	Европын иргэний шагнал ²⁰	Европын хамтын ажиллагааг дэмжсэн аливаа төслүүдэд онцгой амжилт гаргасан иргэн, хэсэг бүлэг иргэд, холбоо, байгууллагад олгодог.	Жил бүр	Шагнал нь бэлгэдлийн шинж чанартай бөгөөд хүлээн авагч нь нөхөн төлбөр нэхэмжлэх боломжгүй.	Шагналыг гагцхүү Европын Холбоонд, эсхүл Европын Холбооны гишүүн улсад 50-аас доошгүй хувь нь хэрэгжсэн төслүүдэд олгоно. Үндэсний сонгон шалгаруулалтыг Европын Парламентын 3-аас доошгүй гишүүн, үндэсний иргэний нийгмийн байгууллага болон үндэсний залуучуудын байгууллагын төлөөлөгчдөөс бүрдсэн шүүгчдийн бүрэлдэхүүн өөрийн улсаас 5 хүртэл этгээдийг шагналд дэвшүүлж болно. Шагнал гардуулсан шийдвэрийг Европын холбооны албан ёсны сэтгүүлд нийтэлнэ.	Канцлер нь үндэсний шүүгчдийн шийдвэрийг үндэслэн шагналыг олгоно. Канцлерын шийдвэр эцсийнх байна. Канцлерын шийдвэрийг Канцлерын зарлан хуралдуулсан тусгай хурлаар хүрэлцэн ирсэн гишүүдийн олонхын саналаар гаргана.
	Үзэл бодлын эрх чөлөөний Сахаровын нэрэмжит шагнал (Sakharov Prize for Freedom of Thought) ²¹	Хүний эрх, ардчилал, үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх чөлөөг хамгаалахад онцгой хувь нэмэр оруулсан хувь хүмүүс, бүлэг, байгууллагуудад олгодог.	Жил бүрийн эцэст	50000 еврогийн шагнал бүхий Сахаровын нэрэмжит шагнал	Тус шагнал нь үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх, цөөнхийн эрхийг хамгаалах, олон улсын хууль тогтоомжийг хүндэтгэх, ардчиллыг хөгжүүлэх, хууль дээдлэх зарчмыг хэрэгжүүлэхийг дэмжих зорилгоор олгодог. Парламент дахь улс төрийн бүлэг тус бүр, мөн Европын Парламентын гишүүн бүр (нэр дэвшигч бүрд 40-өөс доошгүй гишүүний дэмжлэг шаардлагатай) нэр дэвшигчдийг дэвшүүлж болно. Нэр дэвшигчдийг Гадаад харилцааны хороо, Хөгжлийн хороо, Хүний эрхийн дэд хорооны хамтарсан хуралдаанд танилцуулж, хорооны гишүүд гурван нэр дэвшигчийн нэрсийн жагсаалтад санал өгдөг.	Шагналын ялагчийг Ерөнхийлөгчөөр ахлуулсан Европын Парламентын Ерөнхийлөгчийн Бага Хурал сонгодог.

²⁰ Rules on the European Citizen's Prize <<https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/prizes/en-citizens-prize-rules.pdf>> хандсан 2021.09.10

²¹ Европын Парламент, Сахаровын нэрэмжит шагналын цахим хуудас, <<https://www.europarl.europa.eu/sakharoprize/en/home>> хандсан 2021.09.14

Их Карлын нэрэмжит Европын залуучуудын шагнал – Charlemagne Youth Prize ²²	Европын хөгжилд идэвхтэй оролцсон гишүүн орны залуучуудын хэрэгжүүлж буй төсөлд олгодог.	Жил бүр	2500-7500 еврогийн шагналыг олгоно.	Европын хөгжил дэх залуучуудын оролцоог дэмжих зорилгоор 16-30 насны залуучуудаас шалгаруулна. Шалгаруулалт 2 үе шаттай.	Эхний шатанд ЕП-ын 2-оос доошгүй гишүүд, залуучуудын байгууллагын төлөөлөөс сонгон шалгаруулах шүүгчид, 2-р шатанд ЕП-ын 3 гишүүн, ЕП-ын Ерөнхийлөгч, Аахены Олон улсын Их Карлын шагналын сангийн 4 төлөөлөөс бүрдсэн Европын сонгон шалгаруулах шүүгчид үндэсний шагналын эздээс гурван төслийг шалгаруулж 1, 2, 3-р шагналыг тодруулна.
LUX Prize ²³	Европын олон нийтийн сонирхлыг татсан сэдвийг хөндсөн, Европ болон түүний ирээдүйн талаар эргэцүүлэн бодох бодлыг төрүүлэх кинонуудад олгодог.	-	Шалгарсан киног хадмал орчуулгуудтай гишүүн орнуудад сурталчилдаг.	Европын улс орнуудын улс төр, иргэдийн хоорондын холбоог бэхжүүлэх, Европын кинонуудаар дамжуулан үзэгчдийг Европын тухай мэтгэлцээнийг өрнүүлэх, зорилгоор кино урлагт олгодог.	
Дафни Каруана Гализиягийн нэрэмжит Сэтгүүл зүйн шагнал	Сэтгүүл зүйн салбарт 2021 оны 10 сард тодруулна.	Анхны ялагчийг 2021 оны 10 сард тодруулна.	Шагналыг 20000 евро дагалдана.	2017 оны 10 дугаар сарын 16-ны өдөр алуулсан Мальтын сэтгүүлчийн дурсгалыг мөнхжүүлэх, алдаршуулах зорилгоор олгохоор болжээ.	Евро Парламентаас олгоно.

²² Их Карлын нэрэмжит Европын залуучуудын шагналын цахим хуудас, <<https://www.europarl.europa.eu/charlemagneyouthprize>> хандсан 2021.09.14

²³ LUX шагналын цахим хуудас, <<https://luxaward.eu/en>> хандсан 2021.09.14

БҮГД НАЙРАМДАХ АВСТРИ УЛС

Маргарета Лупакийн сан /*Margaretha Lupac Foundation*/ нь парламентын тогтолцоо, ардчилалд голчлон анхаардаг ба энэ сангаас хоёр жил тутамд эрдэмтэн судлаач нарт шинжлэх ухааны шагнал болон ардчиллын шагналыг олгодог.

Маргарета Лупак /*Margaretha Lupac*/ нь 1910 оны 4 сарын 28-нд Вена хотноо Вэнзэл Лупакын /*Wenzel Lupac*/ охин болж төрсөн. Тэрээр дэлхийн II дайны үед Улаан загалмайн нийгэмлэгийн зөвлөхөөр мөн улсын батлан хамгаалах эдийн засгийн ажилд албан хаагчаар тус тус ажиллаж байсан. Маргарета Лупак нь гайхамшигтай эх оронч хүн байжээ. Маргарета Лупак нь 1999 оны 2 сарын 17-нд нас барж, өөрийн бүх өв хөрөнгө болох 1,5 сая еврог Австри Улсын парламентын төслүүдэд зориулуулахаар Бүгд Найрамдах Австри Улсын парламентад гэрээслэн үлдээсэн байна.

2001 онд түүний дурсгалд зориулан Үндэсний Зөвлөлийн Ерөнхийлөгч /*President of the National Council*/ Dr. Heinz Fischer болон Холбооны Зөвлөлийн Ерөнхийлөгч /*President of the Federal Council*/ Ing. Gerd Klamt нарын шийдвэрээр энэхүү санг үүсгэн байгуулсан.

Тус сангийн дүрэмд зааснаар Маргарета Лупакийн сан нь Австри Улсын парламентын тогтолцооны хөгжил болон түүхэнд зориулсан судалгааны үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх зорилготой ажээ.

Маргарета Лупакийн сан нь ардчилал, парламентын тогтолцоонд голчлон анхаардаг ба сангаас зохион байгуулдаг үйл ажиллагаанд дараах ажлууд орно. Үүнд:

- Парламентын тогтолцоо болон ардчилалд жинтэй хувь нэмэр оруулсан, өндөр ач холбогдолтой үйл ажиллагаанд зориулсан шагнал олгох,
- Австри Улсын Парламентын тогтолцооны хөгжил, түүний түүхийн талаар хийсэн судалгааны ажлыг дэмжих,
- Уулзалт болон бусад арга хэмжээг зохион байгуулах,
- Нийгмийн чиг хандлагыг илэрхийлсэн урлагийн чухал ач холбогдлыг онцлоход зориулж Австрийн уран бүтээлчдийн уран бүтээлийн ажлыг дэмжих зэрэг болно.

Сангийн зохион байгуулалтын бүтцэд Итгэмжит зөвлөл /*Board of Trustees*/ болон Сангийн менежер /*Manager of the Foundation*/ орно. Түүний гишүүдийг хууль тогтоох байгууллагын бүрэн эрхийн хугацаанд томилно.

Итгэмжит зөвлөлийн даргаар Үндэсний Зөвлөлийн ерөнхийлөгч, түүний дэд даргаар Холбооны Зөвлөлийн ерөнхийлөгч томилогдоно. Мөн Үндэсний Зөвлөлийн гол хороодоос тус бүр нэг төлөөлөгчийг зөвлөлд томилно. Одоогийн хууль тогтоох байгууллагын хугацаанд Итгэмжит зөвлөл нь 14 хүний бүрэлдэхүүнтэй. Зөвлөлийн менежерээр парламентын захиргааны /*Parliamentary Administration*/ дэд дарга ажилладаг байна.

Ардчиллын шагнал (The Democracy Award)

Маргарета Лупак сангийн Ардчиллын шагналыг хоёр жил тутамд нэг удаа гардуулна. Анх шагналыг 2004 оноос олгож эхэлсэн. Шагналын мөнгөн дүнг Маргарета Лупакийн сан тухайн үеийн санхүүгийн байдлаасаа хамааран тогтоох ба нийт 15000 евро байх ба, үүнийг 3 хүртэл ялагчид хуваан олгож болно. Шагнал гардуулах ёслолын үйл ажиллагаа парламентад зохион байгуулагдана.

Шагналын шалгуурын шаардлагыг хангасан хүн эсхүл байгууллага нь өдөр тутмын ажлаараа эсхүл амьдралынхаа туршид хийсэн ажлаараа ардчилал, жендэрийн тэгш эрх, цөөнхийн эрх зэрэгт дэмжлэг үзүүлж ардчилалд үнэтэй хувь нэмэр оруулсан байх ёстой.

Шинжлэх ухааны шагнал (The Science Award)

Сан нь мөн хоёр жил тутам шинжлэх ухааны шагналыг олгоно. Шагналын мөнгөн дүнг Маргарета Лупакийн сан тухайн үеийн санхүүгийн байдлаасаа хамааран тогтоох ба нийт 15000

евро байх ба, үүнийг 3 хүртэл ялагчид хуваан олгож болно. Шагнал гардуулах ёслолын үйл ажиллагаа парламентад зохион байгуулагдана. Анх энэ шагналыг 2005 оноос гардуулж эхэлсэн.

Энэ шагналыг эрдэмтэн судлаачдын амьдралдаа гаргасан амжилт, шинжлэх ухааны бүтээл, эсхүл гүйцэтгэсэн болон үнэлэгдсэн докторын ажил зэргээр нь үнэлэн шагнана.

АМЕРИКИЙН НЭГДСЭН УЛС

АНУ Ерөнхийлөгч, Төлөөлөгчдийн танхим болон сенатын танхимын гишүүдээс иргэд болон цэргийнхэнд олгодог хэд хэдэн шагнал байдаг. Үүнээс гадна эдгээр шагналаар гишүүд түүнчлэн сенатч нар шагнагдсан байдаг.

АНУ-ын Конгрессын Алтан Медаль (Congressional Gold Medal)

Энэхүү Алтан Медаль нь АНУ-ын түүх, соёлын хөгжилд онцгой хувь нэмэр оруулсан гарамгай ололт, амжилт гаргасан хүмүүст АНУ-ын Конгрессын нэрийн өмнөөс олгодог иргэний дээд шагнал юм.

Конгрессын Алтан Медаль нь 1776 оноос эхлэн олгогдож эхэлсэн бөгөөд хамгийн анх Жорж Вашингтон шагнагдаж байжээ. 1860 он хүртэл цэргийн гарамгай удирдагчид, дайны талбарт гавьяа байгуулсан цэрэг, офицерүүдийг шагнадаг цэргийн шагнал байсан ба Хүндэт Медалиар (*Medal of Honor*) шагнаж эхэлснээс хойш Конгрессын Алтан Медалиар дайны баатруудын зэрэгцээ гарамгай судлаачид, эрдэмтэд, соёлын зүтгэлтэн, инженер, иргэний нисэх хүчин, сансрын нислэгийн анхдагчид, нэрт аялагчид, хүний эрхийн төлөө тэмцлийн идэвхтэн, шашны зүтгэлтнүүдийг шагнаж байжээ.

Конгрессын Алтан Медаль нь АНУ-ын хууль тогтоох дээд байгууллага болох Конгрессын нэрийн өмнөөс олгодог дээд шагнал бөгөөд гол төлөв иргэнд олгодог бол 1979 онд анх удаа байгууллагад (Америкийн Улаан Загалмайн нийгэмлэг) олгосон байна. Харин хамгийн сүүлд 2021 оны 8 сарын 5-нд АНУ-ын ерөнхийлөгч Жон Байданаас сонгуулийн үр дүнг эсэргүүцсэн үймээний үеэр Капитол ордныг хамгаалж, эмх замбараагүй байдлыг зогсоосон Цагдаагийн албаныханд тухайлбал, Капитол ордны цагдаагийн алба, Вашингтон ДС-ийн цагдаагийн алба, Метрополитоны цагдаагийн алба, Капитол ордны архитекторын алба, Смитсоны институт зэрэг байгууллагуудад олгохоор шийдвэрлэсэн байна.²⁴

Конгрессын Алтан Медалиар шагнах шалгуур, үйл явц

Конгрессын Алтан Медалиг Конгрессын тусгай хороодын тогтоосон дүрмийн дагуу олгодог. Тус медалиар шагнах тухай шийдвэр нь олон шат дамжиж гардаг ба хамгийн түрүүнд энэ асуудал Төлөөлөгчдийн танхимаар хэлэлцэгдэн, Санхүүгийн үйлчилгээний Байнгын хорооны дүрмийн дагуу төлөөлөгчдийн танхимын гишүүдийн 2/3 буюу нийт 290 гишүүний саналыг авсан байх ёстой. Конгрессын Алтан Медалиар шагнах тухай шийдвэр буюу хуулийн төсөл нь Конгрессын доод танхимын гишүүдийн олонхын саналыг авсан тохиолдолд уг асуудлыг Санхүүгийн үйлчилгээний Байнгын хорооны бүрэлдэхүүнд багтдаг Мөнгөний дотоод бодлого, технологийн дэд хороогоор хэлэлцэнэ.

2011 онд хүчин төгөлдөр болсон Санхүүгийн үйлчилгээний Байнгын хорооны дүрмийн дагуу дэд хорооны гишүүд шагналын талаарх хуулийн төслийг хэлэлцэхдээ дараах шаардлагыг хангасан эсэхийг харгалзан үзэх ёстой. Үүнд:²⁵

- Шагнагдах гэж байгаа хүн АНУ-ын түүх, соёл, тусгаар тогтнол, аюулгүй байдлыг хамгаалахад онцгой амжилт гаргасан байх ёстой. Онцгой амжилт гэдэгт тухайн хүний бүхий л амьдралынхаа туршид, эсхүл нэг удаа гаргасан, тухайн салбарын (шинжлэх

²⁴ <https://www.mercurynews.com/2021/08/05/biden-signs-bill-awarding-congressional-medal-to-police-officers/>

²⁵ <https://spp.fas.org/crs/misc/RL30076.pdf>

ухаан, урлаг гэх мэт) мэргэжлийн нийгэмлэг нь тэр салбарын хамгийн дээд амжилт хэмээн хүлээн зөвшөөрсөн амжилтыг ойлгоно.

- Шагнагдах хүн үүнээс урд нь Конгрессын Алтан Медалиар нэгэн адил амжилтын төлөө шагнагдаж байгаагүй байх,
- Тус медалиар нөхөн шагнаж болно. Ингэхдээ шагнагдагч нас барснаас хойш 5 жилээс багагүй, 25 жилээс ихгүй хугацаа өнгөрсөн байх,
- Доод танхимаас дэмжсэн шагнах тухай шийдвэр нь Сенатаар хэлэлцэгдэн 67-оос доошгүй тооны сенаторын саналыг авсан байх ёстой ба ингэсэн нөхцөлд Сенатын Банк, орон сууц, хотын асуудлын комисст шилжүүлнэ. Конгрессын хоёр танхимаар дэмжигдсэн төслийг Ерөнхийлөгчид ёсчлуулахаар шилжүүлнэ.

Энэхүү медаль нь зүүж хэрэглэх зориулалтгүй бөгөөд 3 инч (7,6см)-ийн диаметртэй, 15 унц (ойролцоогоор 465 грамм) алтны орцтой.²⁶ Гэхдээ медалийн өндөр, загвар, алтны үнээс шалтгаалж алтны хэмжээг ихэсгэж, багасгаж байжээ. Тухайлбал, Жими Картер ерөнхийлөгчийн үед алтны үнэ нэмэгдсэнтэй холбоотойгоор хэмжээг нь 1½-2 унц болгон багасгаж байсан бол Рональд Рейганы үед алтны үнэ буурсан тул медалийн хэмжээг анхны загвараар нь үйлдвэрлэсэн байна.

Тухайн алтан медалийг үйлдвэрлэх зардал нь 30000 доллар болдог бөгөөд түүний үйлдвэрлэсэн зардлыг нөхөхийн тулд дурсгалын хуулбар медалиудыг хүрэл материалаар хийж зардаг байна.

Конгрессын Хүндэт Медаль (Congressional Medal of Honor)²⁷

Энэхүү медалийг Конгрессын нэрийн өмнөөс Ерөнхийлөгч олгодог бөгөөд цэргийн эр зоригийн хамгийн дээд одон юм. Хүндэт медаль нь албан үүргээ гүйцэтгэх хугацаандаа амь насаараа дэнчин тавьж дайн тулаанд эх орноо хамгаалсан, АНУ-ын дайсны эсрэг үйл ажиллагаа явуулсан, гадаад дотоодын зэвсэгт мөргөлдөөн, зөрчилдөөний үеэр баатарлаг гавьяа байгуулсан цэргийн албан хаагч, зүтгэлтэнд олгодог.

Одоогийн шалгуурыг 1963 онд Вьетнамын дайны үед тогтоосон ба Холбооны дүрмээр медалийг олгох хүсэлт, тодорхойлолтыг тухайн баатарлаг үйл хэргээс хойш 3 жилийн дотор мэдүүлэх ба медалийг 5 жилийн дотор олгох боломжтой. Тэд АНУ-ын иргэн байх албагүй ч АНУ-ын армид алба хаасан байх ёстой. Энэхүү хугацаанаас өөрөөр ямар нэгэн материал хүлээн авахгүй. Одоогийн байдлаар Хүндэт медалийн гурван хувилбар (*Цэргийн хүндэт медаль*, *Тэнгисийн цэргийн хүчин*, *тэнгисийн цэргийн корпус*, *эргийн хамгаалалтын хүндэт медаль*, *Нисэх хүчний хүндэт медаль*) байдаг ба тус бүрийн загвар өөр өөр байдаг. Энэхүү медаль нь АНУ-ын хамгийн зоригтой хүмүүсийн түүхэн бэлэг тэмдэг болсон. Медалийн загвар нь 150 гаруй жилийн хугацаанд бараг өөрчлөгдөөгүй хэвээр байгаа аж. Хүндэт медалиар шагнагдсан эрхмүүдэд тусгай тэтгэвэр олгох ба цэргийн зориулалттай онгоцоор нисэх, хүүхдүүдээ цэргийн академид оруулах, Арлингтоны үндэсний оршуулгын газарт нутаглуулах эрх, зарим муж улсад тусгай дугаар, татварын хөнгөлөлтийг олгох зэргээр урамшуулал эдэлдэг.

Конгрессын Алтан алх (Golden Gavel Award)²⁸

Энэхүү шагналыг Сенатын шинэ гишүүдийг урамшуулах, идэвхжүүлэх зорилгоор 1960-аад онд олонхын бүлгийн тэргүүний санаачилгаар бий болгосон байна. Тус шагналыг аливаа хуралдааныг 100 цаг даргалсан сенатын гишүүний үйл хэргийг үнэлж олгодог. 1999 оны 2-р сарын 12-нд Ерөнхийлөгч Клинтонд хийсэн таван долоо хоногийн хугацаатай импичментийн шүүх хурал дуусахад олонхын бүлгийн удирдагч АНУ-ын Ерөнхий шүүгч Уильям Ренквист энэхүү үйл ажиллагааг даргалахад зарцуулсан цаг хугацаанд нь талархаж байгаагаа илэрхийлж “Алтан алх” хүндэт шагналыг гардуулсан байна.

²⁶ <https://sgp.fas.org/crs/misc/RL30076.pdf> page 16

²⁷ <https://www.cmohs.org/medal>

²⁸ <https://www.senate.gov/about/traditions-symbols/golden-gavel.htm>

Конгрессын залуучуудын алтан медаль²⁹ (Congressional Award Gold Medal)

АНУ-ын нийгэм дэх Залуучуудын санал санаачилга, ололт амжилтыг дэмжин, урамшуулах зорилготой Конгрессын шагналын хөтөлбөрийг 1979 онд хэрэгжүүлж эхэлжээ.

Ингэхдээ нийтийн сайн сайхан, хувь хүний хөгжил, биеийн тамир, хайгуул судалгаа, шинжилгээ (экспедиц, нээлт)-ний салбарт онцгой санал санаачилга, амжилт гаргасан 13-24 насны АНУ-ын хүүхэд, залуучуудад Конгрессын залуучуудын алт, мөнгө, хүрэл медаль олгодог байна. Энэхүү шагналыг Конгрессын Төлөөлөгчдийн танхим болон сенатын танхимын нэгдсэн хуралдааны шийдвэрээр байгуулагдсан “Конгрессын шагналын зөвлөл” (цаашид “Зөвлөл” гэх) хариуцан удирдан зохион байгуулдаг. Тус Зөвлөл нь ямарваа агентлаг эсвэл АНУ-ын нэгж биш юм. Шагналын хэлбэр, шагналын хэмжээг Зөвлөл тодорхойлно. Зөвлөл нь:

- залуучуудын медалийн шалгуур стандартыг бий болгох;
- шалгуур хангасан эсэхийг тодорхойлох процедурыг тогтоох;
- Хөтөлбөрийн үйл ажиллагааг явуулах мөнгө санхүүг босгох;
- Конгрессын үйл ажиллагаанд нийцсэн бусад үйл ажиллагааг зохион байгуулах зэрэг үйл ажиллагаа явуулна.

Зөвлөл нь Шагнал гардуулах ажлыг зохион байгуулах ба шаардлагатай гэж үзвэл Конгрессын гишүүдийг оролцуулж болно. Ингэхдээ шагнагдаж буй хүүхэд, залуучуудыг Конгрессын гишүүдтэй уулзаж үзэл бодол, мэдээлэл солилцох боломжтой байдлаар зохион байгуулна.

Конгрессын алтан медалиар шагнагдаж буй хүнд Зөвлөлийн шийдвэрээр сургалтын тэтгэлэг олгож болно.

Зөвлөл нь жил бүрийн 3-р сарын 01-ээс өмнө Конгрессын шагналын хөтөлбөрийн 1 жилийн үйл ажиллагааныхаа тайланг, санал зөвлөмжийн хамтаар Конгресст хүргүүлнэ. Энэхүү тайланд Зөвлөлийн гишүүдийн цөөнхийн үзэл бодол, саналыг тусгасан байна.

Зөвлөл нь 17 гишүүнээс бүрдэнэ:

- 4 гишүүнийг Сенатын олонхын бүлгийн дарга томилно.
- 4 гишүүнийг Сенатын цөөнхийн бүлгийн дарга томилно.
- 4 гишүүнийг Төлөөлөгчдийн танхимын дарга томилно.
- 4 гишүүнийг Төлөөлөгчдийн танхимын цөөнхийн бүлгийн дарга томилно.
- 1 гишүүн буюу Зөвлөлийн дарга нь санал өгөхгүй гишүүний үүрэг гүйцэтгэнэ.

Зөвлөлд томилогдсон гишүүд нь нэг буюу түүнээс олон салбарыг төлөөлөх этгээд байна. АНУ-ын мужуудад Бүс нутгийн шагналын зөвлөлийн захирлууд ажилладаг ба Зөвлөл шаардлагатай гэж үзвэл тэдгээр нь тухайн муж бүс нутагтаа шалгаруулалтыг зохион байгуулж болох бөгөөд зардлыг Зөвлөл шийдвэрлэнэ. Мөнгө, хүрэл медалийг гардуулах ёслолыг бүс нутгийн түвшинд тухайн орон нутгийн Конгрессын гишүүдийг оролцуулан зохион байгуулдаг бол Алтан медаль олгох ёслолыг жил бүрийн 6-р сард Капитал ордонд зохион байгуулдаг байна.

ХОЛБООНЫ БҮГД НАЙРАМДАХ ГЕРМАН УЛС**Бундэстагийн Шинжлэх ухааны шагнал³⁰**

Бундэстагийн Шинжлэх ухааны шагналыг парламентын практикийг улам гүнзгий ухаарч ойлгоход дорвитой хувь нэмэр оруулсан, сүүлийн үед хийгдсэн парламентаризмын чиглэлийн эрдэм шинжилгээний ажил, ихэвчлэн боловсролын болон шинжлэх ухааны докторын зэрэг горилсон бүтээлд олгодог.

Шагналыг 10 000 евро дагалдана.

²⁹ <https://uscode.house.gov/statutes/pl/96/114.pdf?platform=hootsuite>

³⁰ Германы Бундэстагийн Шинжлэх ухааны шагнал-Wissenschaftspreis des Deutschen Bundestages-германаар <https://www.bundestag.de/wissenschaftspreis>

Эрх зүй, улс төр болон түүхийн шинжлэх ухааны нэртэй эрдэмтдээс бүрдсэн 9 хүний бүрэлдэхүүнтэй Шалгаруулах комисс уг шагналыг сонгон шалгаруулдаг аж.

Өнөөдрийн байдлаар Бундестагийн 2021 оны Шинжлэх ухааны шагналын шалгаруулалтад оролцох хүсэлтийг 2020 оны 7-р сарын 15-ны өдөр хүртэл Бундестагт шуудангаар хүлээн аваад байна.

Шалгаруулалтад оролцох нөхцөлүүд:

- Эрдэм шинжилгээний бүтээлийг зохиогч өөрөө буюу гуравдагч этгээд нэр дэвшүүлж болно.
- Бүтээлийг хэвлэмэл байдлаар 3% үйлдэж өргөн мэдүүлнэ. Түүнчлэн цахим байдлаар (PDF формат) хавсаргана.
- Зөвхөн 2018 оны 4-р сарын 01-нээс хойш (сүүлийн 2 жилд) хэвлэн нийтлэгдсэн бүтээл байна.
- Зэрэг горилсон бүтээл (Б/Д-р, ШУ/Д-р) бол тухайн зэргээ хамгаалсан байвал зохино.
- Хүсэлтэд 2 хуудсаас хэтрэхгүй бүтээлийн хураангуй болон хувийн өгөгдлийг боловсруулахыг гарын үсэг зурж зөвшөөрсөн баталгааны хамт хавсаргана. Мөн эрдмийн зэрэг горилсон бүтээлийн шүүмжийг хавсаргаж болно.
- Бундестагийн ажлын албаны ажилтны бүтээлийг оруулахгүй.
- Зөвхөн бүрэн иж бүрдэлтэй хүсэлтийг шалгаруулалтад оролцуулна.
- Ирүүлсэн материалыг зөвхөн шалгаруулах үйл ажиллагаанд ашиглах бөгөөд шалгаруулалт дууссан хойно буцааж илгээх буюу устгалд оруулдаг.
- Хүсэлтээ ирүүлснээр таныг оролцох нөхцөлийг хүлээн зөвшөөрсөнд тооцно.
- Шүүхэд гомдол гаргах эрхгүй.

Шинжлэх ухааны шагналыг 2 жил тутам олгодог. Анх 1989 онд олгож эхэлсэн бөгөөд одоогоор 17 хүнийг шагнаад байна. Хамгийн сүүлд 2019 оны шагналыг Д-р Тино Фрийлинг “Хуулийн материалууд ба хууль тогтоогчийн хүсэл зориг”³¹. Холбогдох хүсэл зоригоо илэрхийлэх тохиолдлын бүлгүүд” сэдэвт бүтээлээрээ хүртжээ. Шагнал олгосон дарааллаас харахад, заримдаа жил дараалан (5 удаа) олгосон бол 3 жилийн зайтай олгосон тохиолдол 2 удаа байна.³²

Парламентын Хэвлэл, мэдээллийн шагнал³³

Германы Бундестаг 1993 оноос хойш жил тутам Хэвлэл, мэдээллийн шагналыг олгож байна. Уг шагналыг парламентын үйл ажиллагаа, ажиллах зарчим болон хэлэлцэх асуудлын сэдвийг улам гүнзгий ухаарч ойлгоход онцгой хувь нэмэр оруулсан, парламентаризмын чиглэлийн хэвлэн нийтлэлийн бүтээлд олгодог аж.

Хэвлэл, мэдээллийн шагналыг 5 000 евро дагалдах бөгөөд 2021 оны хавар Бундестагийн ерөнхийлөгч гардуулна.

Шагнал олгох шийдвэрийг нэр хүндтэй 7 сэтгүүлчээс бүрдсэн, хараат бус мэргэжлийн шалгаруулах комисс гаргадаг байна.

Шалгаруулалтад оролцох нөхцөлүүд:

- Бүс нутгийн буюу бүс нутаг дамнасан шинжтэй өдөр тутмын буюу Долоо хоногийн сонин болон онлайн орчинд нийтлэгдсэн, радио буюу зурагтаар цацагдсан сэтгүүл зүйн бүтээлийг нэр дэвшүүлнэ.

³¹ Wille-германаар

³² Германы Бундестагийн Шинжлэх ухааны шагнал-Wissenschaftspreis des Deutschen Bundestages 2021-германаар

https://de.wikipedia.org/wiki/Wissenschaftspreis_des_Deutschen_Bundestages#:~:text=Der%20Preis%20wird%20in%20der,ist%20mit%2010.000%20Euro%20dotiert.

³³ Парламентын Хэвлэл, мэдээллийн шагнал-Medienpreis Parlament 2021-германаар
<https://www.bundestag.de/medienpreis>

- Бүтээл нь 2019.10.01-ээс 2020.09.30-ны хооронд нийтийн хүртээл болсон байвал зохино. Шуудангийн тамгыг үндэслэн 2020.10.05-ны өдрөөр тасалбар болгоно.
- Өөрөө (хувь хүн дангаар буюу олон хүн хамтдаа) болон гуравдагч этгээд нэр дэвшүүлж болно.
- Нэр дэвшүүлэх бичигт тухайн ажлын бичлэгийг 3 хувилж (дуут дүрсний бүтээлийг холбогдох цахим санах байгууламжид буулгах, жишээлбэл: DVD, карт), зохиогчийн намтар болон хувийн өгөгдөл боловсруулахыг гарын үсэг зурж зөвшөөрсөн баталгааны хамт хавсаргана. Бүрэн бус хүсэлтийг авч үзэхгүй.

ГҮРЖ УЛС

2018 онд батлагдсан Гүрж Улсын Парламентын дэгд парламентын шагналын талаарх зохицуулалтыг тусгасан бөгөөд Гүрж Улсын Парламент нь Парламентын “Эрх чөлөөний одон”, Парламентын медаль болон Парламентын хүндэт тэмдэг зэргийг олгоно.

Парламентын дэгийн 3 дугаар зүйлд:

“Эрх чөлөөний одон”-г парламентат ёсыг хөгжүүлэхэд онцгой хувь нэмэр оруулсан Гүрж Улсын, эсхүл гадаад улсын иргэнд;³⁴

“Парламентын медаль”-ийг Парламентын Ажлын албаны ажилтнуудад парламентын үйл ажиллагаанд онцгой хувь нэмэр оруулсан албан хаагчид;

“Парламентын хүндэт тэмдэг”-ийг Парламентын Ажлын албаны ажилтнуудад парламентад 25-аас доошгүй жил амжилттай ажилласан албан хаагчид олгож болохоор тус тус заасан байна.

Парламентын “Эрх чөлөөний одон”-оор шагнах тухай шийдвэрийг Парламентын дарга Парламентын Товчоотой³⁵ зөвшилцөж, парламентын медаль, парламентын хүндэт тэмдгээр шагнах шийдвэрийг Парламентын дарга гаргана.

Парламентын “Эрх чөлөөний одон”, Парламентын медаль, Парламентын хүндэт тэмдгээр шагнах журам, мөнгөн шагналын хэмжээ, түүнчлэн парламентын эрх чөлөөний одон, парламентын медаль, парламентын хүндэт тэмдгийн тайлбар, тодорхойлолтыг Парламентын Ерөнхийлөгчийн захирамжаар тогтооно.

БҮГД НАЙРАМДАХ МОЛДОВА УЛС³⁶

Бүгд Найрамдах Молдова Улсын Парламентаас төрөл бүрийн салбарт онцгой бөгөөд дорвитой хувь нэмэр оруулсныг үнэлж "Ардчиллын одон", "Хүндэт диплом", "Бүгд Найрамдах Молдова Улсын парламентын диплом" зэрэг гурван шинэ шагналыг бий болгох шийдвэрийг 2017 онд гаргасан байна.

"Ардчиллын одон"-г шинэтгэлийг сурталчлах, иргэдийн Үндсэн хуулиар олгогдсон эрх, эрх чөлөөг хамгаалах, парламентат ёсыг хөгжүүлэх, мэргэжлийн салбар дахь онцгой амжилт, мөн улс орны аюулгүй байдлыг хангах тусгай үүрэг даалгаврыг биелүүлэхэд онцгой үүрэг гүйцэтгэсэн зэргийг үнэлж гардуулна.

³⁴ 2021 оны 2 дугаар сарын 19-ний өдөр Гүрж Улсын Парламентын Дарга, Парламентын товчоотой хамтран Гүржийн Парламент дахь олонхын бүлгийн дарга, "Гүрж мөрөөдөл" намын дарга Ираклий Кобахидзед "Үндсэн хууль, ардчилал, төрийн институцийн хөгжилд" оруулсан хувь нэмрийг үнэлэн Парламентын "Эрх чөлөөний одон"-г гардуулсан байна.

Ираклий Кобахидзегээр ахлуулсан Парламентын гишүүдээс бүрдэх ажлын хэсэг Гүрж Улсын Үндсэн хуульд оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийн төслийг бэлтгэн, боловсруулсан бөгөөд ийнхүү Гүрж Улс парламентын засаглалд бүрэн шилжих нөхцөлийг бүрдүүлсэн байна. 2018 онд Үндсэн хуульд оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийг баталсан байна.

³⁵ Парламентын дэгийн тухай хуулийн 24-р зүйлд заасны дагуу Парламентын ажлыг зохион байгуулахын тулд Парламентын дарга, Парламентын дэд дарга, Парламентын Хороодын дарга, парламентын бүлгүүдийн дарга нарыг багтаасан парламентын товчоог байгуулна.

³⁶ <https://www.ipn.md/ru/societate/86112>

“Хүндэт диплом”-ыг Бүгд Найрамдах Молдова Улсын ашиг сонирхол, дүр төрх, уламжлал, үндэсний үнэт зүйлийг дотоод болон гадаадад сурталчлан таниулах, тухайн орны соёлын өвийг сурталчлах, ашиглахыг хөхүүлэн дэмжихэд оруулсан хувь нэмэр, гавьяаг үнэлж гардуулна.

“Бүгд Найрамдах Молдова Улсын Парламентын диплом”-ыг шинжлэх ухаан, урлаг, соёл, спортыг хөгжүүлэхэд оруулсан хувь нэмэр, төрийн бодлогыг боловсруулахад идэвхтэй оролцсон, төрийн захиргааны төв байгууллагад үр бүтээлтэй ажилласан иргэнд гардуулна.

Медаль, дипломыг Парламентын дарга Бүгд Найрамдах Молдова Улсын иргэн, байгууллага, хамт олон, цэргийн ангид, мөн гадаадын иргэн, байгууллага, хамт олонд тус тус гардуулж болно.

ОРОСЫН ХОЛБООНЫ УЛС

ОХУ-ын Парламентын шагналын хувьд дээд, доод танхим тус бүр Хүндэт жуух бичиг болон Хүндэт тэмдэг гэсэн төрлийн шагналуудтай, тэдгээрийг шат дараалан олгодог байна. Хүндэт тэмдэг нь Парламентын дээд шагналд тооцогдох бөгөөд Хүндэт жуух бичгээр шагнагдсан өдрөөс 2 жилийн дараа Хүндэт тэмдгийг олгох эрх үүсдэг байна.

Холбогдох шагналд нэр дэвшүүлэх, уламжлах, өргөн мэдүүлэх, түүнийг хүлээн авч судлах, шийдвэрлэх, шагналыг гардуулах, шагнал, тэдгээрийн үнэмлэхийг нөхөн болон сольж олгохтой холбоотой харилцааг Танхим тус бүрээс баталсан журмуудаар зохицуулж байна.

ОХУ-ын Холбооны Хурлын Төрийн Думын Хүндэт жуух бичиг

ОХУ-ын Холбооны Хурлын Төрийн Думын Хүндэт жуух бичиг (цаашид “Төрийн Думын Хүндэт жуух бичиг” гэх)-ийг 1995 оны 12 дугаар сард Төрийн Думын даргын захирамжаар, 1996 оны 10 дугаар сард Төрийн Думын тогтоолоор байгуулсан. 1998, 2004 онуудад парламентын шагналын тухай журмуудыг тус тус баталж байсан. Одоо хүчин төгөлдөр үйлчилж буй дөрөв дэх журмыг 2017 оны 01 дүгээр сард ОХУ-ын Холбооны Хурлын Төрийн Думээс баталсан байна.

Уг журамд заасны дагуу иргэд, байгууллагуудад Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийг дараах үндэслэлээр олгоно.

- ОХУ-ын хууль тогтоомж, парламентат ёсыг хөгжүүлэхэд чухал хувь нэмэр оруулсан;
- ОХУ-ын иргэдийн эрх, эрх чөлөөг хангахад чухал хувь нэмэр оруулсан;
- ОХУ-д ардчилал, Үндсэн хуульт байгууллыг бэхжүүлэхэд чухал хувь нэмэр оруулсан;
- нийгмийн болон улс төрийн идэвхтэй үйл ажиллагаанд;
- он удаан жил, идэвх зүтгэлтэй ажилласан;
- судалгааны үйл ажиллагааны ололт амжилтад;
- үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагааны ололт амжилтад;
- нийгэм, соёлын салбар дахь ололт амжилтад;
- боловсрол, хүмүүжил, соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагааны салбарт гаргасан амжилтад;
- олон улсын харилцааг бэхжүүлэх, хөгжүүлэхэд амжилт гаргасан иргэнд олгоно.

Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгээр шагнуулах саналыг:

- ОХУ-ын Холбооны Хурлын Төрийн Думын дарга (цаашид “Төрийн Думын дарга” гэх);
- Төрийн Думын хороо;
- Төрийн Думын комисс (Төрийн Думын хорооны статустай байх);
- Төрийн Дум дахь намын бүлэг;
- ОХУ-ын субъектийн Төрийн эрх мэдлийн хууль тогтоох (төлөөллийн) байгууллага зэрэг гаргаж болох бөгөөд хуанлийн жилд Төрийн Дум дахь нам 12-оос илүүгүй иргэн, байгууллагад олгох бол бусад субъектийн хувьд дээрх тоо тус бүр 2-оос илүүгүй байна.

Иргэн болон байгууллагыг шагналд тодорхойлоход бүрдүүлэх баримт бичгийн жагсаалтыг журмаар нарийвчлан тогтоосон. (Дэлгэрүүлж Хавсралтаас үзнэ үү.)

Төрийн Думын Регламент, зохион байгуулалтын хороо шагналд тодорхойлогдсон иргэн, байгууллагын баримт бичгүүдийг хүлээн авч судлан, Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгээр шагнах асуудлыг Төрийн Думын Зөвлөлд уламжилна. Төрийн Думын Зөвлөл зохих шийдвэрийг гаргана. Төрийн Думын Хүндэт жуух бичигт Төрийн Думын дарга гарын үсэг зурна.

Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгээр шагнах тухай Төрийн Думын Зөвлөлийн шийдвэрийг (Төрийн Думын Зөвлөлийн хуралдааны тэмдэглэлээс авсан хуулга) Төрийн Думын Ажлын албаны Төрийн алба, хүний нөөцийн газарт хүргүүлнэ. Тус газар нь Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийн бүртгэл хөтлөх, түүнчлэн шагнагдсан иргэн, байгууллагын жагсаалтыг "Парламентын сонин"-д улирал бүр хэвлэн нийтлүүлэх ажлыг хариуцна.

Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийг гардуулах ёслолын ажиллагааг Төрийн Думын дарга, эсхүл түүний орлогч нарын нэг нь ёслол төгөлдөр гардуулна. Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийг Төрийн Думын даргын нэрийн өмнөөс Төрийн Думын гишүүн, эсхүл ОХУ-ын субъектийн хууль тогтоох (төлөөллийн) байгууллагуудын дарга нар гардуулж болно.

“Парламентат ёсыг хөгжүүлсэн гавьяа, зүтгэлийн төлөө” олгох ОХУ-ын Холбооны Хурлын Төрийн Думын Хүндэт тэмдэг³⁷

"Парламентат ёсыг хөгжүүлсэн гавьяа, зүтгэлийн төлөө" олгох ОХУ-ын Холбооны Хурлын Төрийн Думын Хүндэт тэмдгийг (цаашид - "Хүндэт тэмдэг" гэх) 2005 оны Төрийн Думын тогтоолоор байгуулсан. Хүндэт тэмдгийг Хүндэт жуух бичиг шагналыг авсан өдрөөс хойш 2-оос доошгүй жил болсон, ОХУ-ын хууль тогтоомж, парламентат ёсыг хөгжүүлэх, ОХУ-д ардчилал, Үндсэн хуульт байгууллыг бэхжүүлэх, ОХУ-ын иргэдийн эрх, эрх чөлөөг хангахад онцгой хувь нэмэр оруулсан ОХУ-ын иргэнд олгоно.

Мөн шагналыг Хүндэт жуух бичиг шагналыг авсан өдрөөс хойш 2-оос доошгүй жил болсон, парламент хоорондын харилцааг бэхжүүлэхэд томоохон хувь нэмэр оруулсан гадаадын иргэнд олгож болно.

ОХУ-ын Төрийн Думд Хүндэт тэмдгээр шагнуулах саналыг ОХУ-ын Холбооны Хурлын Төрийн Думын дарга, Төрийн Думын хороо, Төрийн Думын комисс (Төрийн Думын хорооны статустай байх), Төрийн Дум дахь намын бүлэг, ОХУ-ын субъектийн Төрийн эрх мэдлийн хууль тогтоох (төлөөллийн) байгууллага зэрэг гаргаж болох бөгөөд хуанлийн жилд дээр дурдсан этгээдүүд тус бүр 2-оос илүүгүй нэр дэвшүүлэх эрхтэй байна.

ОХУ-ын Төрийн Думын даргын нэр дээр ирүүлсэн саналуудыг ОХУ-ын Төрийн Думын Регламент, зохион байгуулалтын хороонд шилжүүлэх ба хороо зохих асуудлыг Төрийн Думын Зөвлөлд танилцуулна. Төрийн Думын Зөвлөл асуудлыг хэлэлцэн шийдвэрлэнэ, шагнал гардуулах ёслолын ажиллагааг Төрийн Думын дарга, эсхүл түүний орлогч нарын нэг нь ёслол төгөлдөр гардуулна. Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийг Төрийн Думын даргын нэрийн өмнөөс Төрийн Думын гишүүн, эсхүл ОХУ-ын субъектийн хууль тогтоох (төлөөллийн) байгууллагуудын дарга нар гардуулж болно.

Хүндэт тэмдгийн хамт, Төрийн Думын даргын гарын үсэг зурсан үнэмлэх дагалдана. Хүндэт тэмдгийг давтан гардуулахгүй, үрэгдүүлсэн тохиолдолд нөхөж олгохгүй харин үнэмлэхийг Төрийн Думын Ажлын албаны Төрийн алба, хүний нөөцийн газар олгож болно. Тус газар нь Төрийн Думын тэмдгийн бүртгэл хөтлөх, түүнчлэн шагнагдсан иргэний жагсаалтыг "Парламентын сонин"-д улирал бүр хэвлэн нийтлүүлэх ажлыг хариуцна.

Хүндэт тэмдгийн энгэрийн баруун талд, ОХУ-ын төрийн шагналын доор байрлуулсан зүүнэ. Хүндэт тэмдэг нь Хүндэт жуух бичгийн тэмдгийн адил энгэрийн тэмдгийн хувилбартай байна.

³⁷ Положение о почетном знаке Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации "За заслуги в развитии парламентаризма" <https://docs.cntd.ru/document/901933917/titles/4BOSTU>

Шагнал авсан иргэн нас барсан тохиолдолд шагнал нь түүний гэр бүлд үлдэнэ. ОХУ-ын Холбооны Хурлын Холбооны Зөвлөлийн Хүндэт жуух бичиг³⁸

ОХУ-ын Холбооны Хурлын Холбооны Зөвлөлийн Хүндэт жуух бичгийн журмыг Холбооны Зөвлөлийн 2009 оны 12-р сарын 16-ны өдрийн тогтоолоор баталсан. Хүндэт жуух бичгийг парламентат ёс, холбооны хууль тогтоомж, ОХУ-ын субъектийн хууль тогтоомж, нутгийн өөрөө удирдах ёсыг хөгжүүлэхэд оруулсан хувь нэмэр, ОХУ-ын батлан хамгаалах, аюулгүй байдлыг бэхжүүлэх, ОХУ-ын нийгэм, эдийн засгийн бодлогыг хэрэгжүүлэх, шинжлэх ухаан, соёл урлагийг хөгжүүлэхэд оруулсан хувь нэмэр, олон улсын болон парламент хоорондын харилцаа нийгэм-улс төрийн идэвхтэй үйл ажиллагааг үнэлж Холбооны Зөвлөлийн гишүүд, ОХУ-ын иргэд, байгууллагуудад олгоно.

Холбооны Зөвлөлийн ажлын албаны ажилтнууд болон Холбооны зөвлөлийн гишүүдийн туслахуудыг Холбооны зөвлөлийн үйл ажиллагаанд оруулсан дорвитой хувь нэмрийг нь үнэлж Парламентат ёс, олон улсын болон парламент хоорондын харилцааг хөгжүүлэхэд томоохон хувь нэмэр оруулсан гадаад улсын иргэдийг Танхимын зөвлөлийн шийдвэрээр Хүндэт жуух бичгээр шагнана. Шагнал олгох шийдвэрийг “Парламентын сонин”-д нийтэлнэ. Хүндэт жуух бичгийг давтан олгохгүй.

2016 оны 3-р сард Хүндэт жуух бичгийн загвар, тайлбар тодорхойлолтыг шинэлэн баталсан.

ОХУ-ын Холбооны Хурлын Холбооны Зөвлөлийн Хүндэт тэмдэг³⁹

Холбооны Хурлын Холбооны Зөвлөлийн Хүндэт тэмдэг нь Холбооны Зөвлөлийн дээд шагнал юм. Холбооны Зөвлөлийн Хүндэт тэмдэг олгох тухай журмыг Холбооны Зөвлөлийн 2004 оны 2-р сарын 25-ны тогтоолоор баталсан. ОХУ-ын Үндсэн хуулийн өдрийн өмнө гардуулдаг. Уг шагналыг ОХУ-ын парламентат ёсыг хөгжүүлэх, түүний дотор ОХУ-ын иргэдийн эрх, эрх чөлөөг хангах, төрийн байгуулал, ардчиллыг бэхжүүлэх, нутгийн өөрөө удирдах байгууллагыг хөгжүүлэх, ОХУ-ын батлан хамгаалах, аюулгүй байдлыг хангахад оруулсан гавьяа, хувь нэмрийг үнэлж, мөн ОХУ-ын нийгэм, эдийн засгийн бодлогыг бүрдүүлэх, хэрэгжүүлэх, парламент хоорондын харилцааг хөгжүүлэх, ажилдаа амжилт гаргасан ОХУ-ын болон гадаадын иргэнд олгох боломжтой.

Шагналыг Танхимын Зөвлөлийн шийдвэрээр олгоно.

Шагналд нэр дэвшүүлэх саналыг Холбооны Зөвлөлийн гишүүд, Холбооны Зөвлөлийн ажлын албаны дарга гаргаж болох бөгөөд шагналыг зөвхөн нэг удаа олгоно. Хүндэт тэмдгийн үнэмлэхэд Холбооны Зөвлөлийн дарга гарын үсэг зурна. Хүндэт тэмдгийг энгэрийн баруун талд, төрийн шагнал байгаа тохиолдолд тэдгээрийн доор байрлуулж зүүнэ.

2012 оны 01-р сараас эхлэн Хүндэт тэмдгийг дээр дурдсан үндэслэлээс гадна ОХУ-ын хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгоход оруулсан хувь нэмэр, гавьяаг үнэлж олгож байхаар шийдвэрлэсэн.

Холбооны Зөвлөлийн Хүндэт тэмдгээр шагнах эрх нь Хүндэт жуух бичгээр шагнаснаас хойш 2-оос доошгүй жил өнгөрсний дараа үүснэ.

БҮГД НАЙРАМДАХ ТУРК УЛС

Турк Улсын хууль тогтоох дээд байгууллага болох Туркийн Үндэсний Их Хурлаас 2005 оноос Хүндэт болон Онц зүтгэлтэн шагнал гэсэн хоёр шагналыг олгодог байсан бол 2012 онд холбогдох журамд оруулсан өөрчлөлтөөр зөвхөн “Туркийн Үндэсний Их Хурлын Хүндэт шагнал”-ыг (*Grand National Assembly of Turkey Honorary Award*) үлдээсэн байна.

Шагналд нэр дэвшүүлэх, холбогдох баримт бичгийг хүлээн авч судлах, шийдвэрлэх, шагналыг гардуулахтай холбоотой харилцааг 2015 онд Ерөнхийлөгчийн зөвлөлөөс баталсан журмаар зохицуулж байна.

³⁸ <http://council.gov.ru/services/reference/10377/>

³⁹ <http://council.gov.ru/services/reference/10376/>

Туркийн Үндэсний Их Хурлын Хүндэт шагнал (Grand National Assembly Of Turkey Honor Awards)⁴⁰

“Туркийн Үндэсний Их Хурлын Хүндэт шагнал”-ыг Турк Улсын Үндэсний Их Хурлын Соёл, урлаг хэвлэлийн хорооноос тогтоосон хугацаанд олгоно. Мөн Үндэсний Их Хурлын дарга олгох хугацааг тогтоож болно.

Шагналыг олгохоор шийдвэрлэсэн жил дээд тал нь 2 шагналыг олгоно. Шагнал олгохоор шийдвэрлэсэн ажил, амжилт, арга хэмжээ нь хамтынх тохиолдолд хүн тус бүрт Туркийн Үндэсний Их Хурлын Хүндэт шагналын үнэмлэх болон цомыг олгоно.

Хүндэт шагналаар шагнагдсан этгээдэд шагналыг давтан олгохгүй боловч энэ нь дээр дурдсан хамтын бүтээл, ажил, арга хэмжээнд хамаарахгүй.

Шагналыг хүртэх ёстой гэж үзсэн хүн нас барсан тохиолдолд түүний хууль ёсны өв залгамжлагчид гардуулна. Хууль ёсны өв залгамжлагчгүй, эсхүл олдоогүй тохиолдолд шагнал олгох хэлбэр, арга замыг Зөвлөлөөс тогтооно.

Шалгаруулах комисс нь Хорооны даргаар ахлуулсан гишүүд, Туркийн Үндэсний Их Хурлын Ерөнхий нарийн бичгийн даргаас бүрдэнэ. Комисс олонхын саналаар шийдвэрээ гаргана. Шалгаруулах комисст Хэвлэл, мэдээлэл, олон нийттэй харилцах нэгж дэмжлэг үзүүлж ажиллана.

Шагналд нэр дэвшигчдийн өргөдөл, холбогдох бичиг баримтуудыг Шалгаруулах комисс хүлээн авч судлан, Үндэсний Их Хурлын даргад өргөн мэдүүлнэ.

Үндэсний Их Хурлын дарга нэр дэвшигчтэй холбоотойгоор холбогдох салбараас шинжээчийн санал, дүгнэлт гаргуулж болно. Мөн Парламентын дарга нэр дэвшигчид шагнал гардуулах боломжгүй гэж үзсэн тохиолдолд тухайн жилд шагнал гардуулахгүй байж болно.

Төрийн албанд ажиллах эрхээ хасуулсан, төрийн эсрэг гэмт хэрэг үйлдсэн, төрийн нууц задруулсан, бусдын эд хөрөнгө завшсан, авлига, албан тушаалын гэмт хэрэг, тендер, төрийн худалдан авах ажиллагаатай холбоотой гэмт хэрэг, мөн террорист үйл ажиллагаанд оролцсон, хөхиүлэн дэмжсэн зэрэг гэмт хэрэг үйлдээд 1-ээс дээш жилийн хугацаатай хорих ял шийтгүүлсэн этгээдэд шагналыг олгохгүй.

Дээрхэд уучлал үзүүлсэн ч тухайн этгээд нь парламентын шагналаар шагнагдах эрхгүй байна.

Шагнал авсан этгээд дээрх төрлийн гэмт хэрэг үйлдсэн бол шагналыг хураан авна.

Шагналд тодорхойлогдсон нэр дэвшигчийн нэр, түүнд холбогдох баримт бичгүүдийг нууцална.

“Туркийн Үндэсний Их Хурлын Хүндэт шагнал”-ыг олгох хугацаа болон газрыг Парламентын Соёл, урлаг, хэвлэлийн зөвлөл Туркийн Үндэсний Их Хурлын даргын зөвлөлөөр тогтоох ба шагналыг Туркийн Үндэсний Их Хурлын дарга, эсхүл дэд дарга олгодог байна. Шагнал гардуулах ёслолыг Хэвлэл, мэдээлэл, олон нийттэй харилцах нэгж зохион байгуулна.

БҮГД НАЙРАМДАХ ХОРВАТ УЛС

Бүгд Найрамдах Хорват Улсын Үндэсний шинжлэх ухааны шагналуудыг /*National Science Awards*/ шинжлэх ухааны судалгааны гүйцэтгэлийн үр дүнгээрээ албан ёсоор хүлээн зөвшөөрөгдсөн, онцгой амжилтад хүрсэн шинжлэх ухааны судалгаа, шинжлэх ухааны шинэ нээлтүүд, шинжлэх ухааны ололт амжилт зэргээрээ тэргүүлсэн эрдэмтэн, судлаач, залуу судлаач нарт олгодог. Хорватын Үндэсний шинжлэх ухааны шагналын хуульд (*The Act on Croatian National Science Awards*) зааснаар дөрвөн төрлийн Үндэсний шинжлэх ухааны шагналууд байдаг. Үүнд:

⁴⁰ https://www.tbmm.gov.tr/kultursanat/belgeler/2016onur_vonetmeligi.pdf?TSPD_101_R0=08ffcef486ab20007272646da52353eb1103bf0aa59a068cc6f4167ec5d418b8bffd0b0bb86be690891b9b982143000c8d06c35e42f3f0d87b173a4a29a8710eca4c479c1a307226a9a62c32a832e2bbe1c9019f5e946dd20adb4db9cb6b111

- Насан туршийн амжилтын шагнал /*Lifetime Achievement Award*/
- Оны шилдэг шинжлэх ухааны шагнал /*Annual Science Award*/
- Оны шилдэг шинжлэх ухааны дэмжлэгийн шагнал /*Annual Award for Popularization and Promotion of Science*/
- Оны шилдэг залуу судлаачдын шагнал /*Annual Award for Junior Researchers*/

Хорватын парламентаас Үндэсний шинжлэх ухааны шагналын хороог (*The National Science Awards Committee*) байгуулсан. Энэ хороо нь шагналын эздийг шалгаруулна. Шагналыг жил бүр Хорватын парламентын ерөнхийлөгч (*President of the Croatian Parliament*) нь Хорватын парламентыг төлөөлж гардуулна. Энэ хороо нь дараах гишүүдээс бүрдэнэ: хорооны даргаар Хорватын парламентын ерөнхийлөгч, Шинжлэх ухаан, Боловсрол, Спортын сайд (*Minister of Science, Education and Sports*) болон алдар, нэр хүнд бүхий 12 эрдэмтдээс бүрдэнэ. Хорооны гишүүдийг дөрвөн жилийн хугацаатайгаар хороонд томилно.

Насан туршийн амжилтын шагнал

Шинжлэх ухааны судалгааны үйл ажиллагаанд, шинжлэх ухааны мэдлэгийг өргөтгөхөд хувь нэмрээ оруулсан болон шинжлэх ухааны судалгааны үр дүнгийн гүйцэтгэлээрээ албан ёсоор хүлээн зөвшөөрөгдсөн эрдэмтэн судлаачдад энэхүү шагналыг олгодог. Насан туршийн амжилтын шагналыг жил бүр 6 хүртэл эрдэмтэн судлаач нарт олгоно.

Оны шилдэг шинжлэх ухааны шагнал

Гайхамшигтай шинжлэх ухааны нээлт, шинжлэх ухааны судалгааны үр дүнгийн гүйцэтгэлээрээ албан ёсоор хүлээн зөвшөөрөгдсөн эрдэмтэн судлаач нарт энэхүү шагналыг олгодог. Жил бүр шинжлэх ухааны салбар бүрт 3 хүртэл “Оны шилдэг шинжлэх ухааны шагнал”-ыг олгоно.

Оны шилдэг шинжлэх ухааны дэмжлэгийн шагнал

Шинжлэх ухааны хэвлэл болон албан ёсны алдартай илтгэл, эсхүл бусад хэлбэрийн илтгэлээрээ шинжлэх ухааны мэдлэгийг өргөтгөхөд үнэтэй хувь нэмрээ оруулсан эрдэмтэн судлаачдад энэхүү шагналыг олгодог. Оны шилдэг шинжлэх ухааны дэмжлэгийн шагналыг жил бүр 3 хүртэл эрдэмтэн судлаачдад олгоно.

Оны шилдэг залуу судлаачдын шагнал

Шинжлэх ухааны ном хэвлүүлсэн эсхүл олон улсад танигдсан шинжлэх ухааны сэтгүүл, түүнтэй зэрэгцэх түвшний сэтгүүлд бүтээл нь хэвлэгдэн сайн үнэлгээ авсан залуу эрдэмтэн судлаачдад энэхүү шагналыг олгоно. Оны шилдэг залуу судлаачдын шагналыг жил бүр 6 хүртэл эрдэмтэн судлаачдад олгоно.

ИХ БРИТАНИ

Your UK Parliament Awards⁴¹

Их Британийн парламентын үйл ажиллагаатай холбоотой, улс орон даяар өөрчлөлтийг авчирсан хувь хүн, байгууллага, үйл ажиллагаа, төсөл хөтөлбөр зэрэгт олгодог. Энэхүү номинацыг жил бүр шалгаруулах бөгөөд дээрх шаардлагад нийцсэн 16-аас дээш насны хэн боловч өөрийн болон бусдын нэрийг дэвшүүлэх боломжтой.

Шагналд тодорхойлогдсон хүмүүсийн шалгаруулалтыг Нийтийн танхимын гишүүд, Лордын танхимын гишүүд, бие даасан шүүгч нарын хурлаар сонгон шалгаруулна. Тухайлбал, 2021 оны шагналын эздийг 3 дугаар сард шалгаруулах бөгөөд өргөдөл хүлээн авах хугацаа нь 1 сарын өмнө хаагдана. Шагнал нь цом, энгэрийн тэмдэг байна. Мөн шагнал гардуулах ёслол Парламентын ордонд зохион байгуулагдах ба энэ үеэр зоог барих, уулзалтанд оролцох зэрэг шагналын эздийг алдаршуулах үйл ажиллагаа болдог.

⁴¹ <https://www.ukparliamentweek.org/en/your-uk-parliament-awards-2021/>

2021 оны шагналын ангилал нь:

Шагнал тус бүрд нэр тодорхойлон дэвшүүлэх маягтыг цахимаар нийтэлсэн байна:

2021 оны [шилдэг] нийгмийн аян (компанит ажил) - өөрийн орон нутгийн өөрчлөн хөгжүүлэхийн төлөө компанит ажил буюу аян өрнүүлсэн байгууллагыг шалгаруулна. (Community Campaign of the Year - recognises an organisation that has campaigned for change in their community).

Тухайн жилийн [шилдэг] дижитал аян буюу аяныг зохион байгуулагч – дижитал хэлбэрээр дамжуулан олон нийтийг ардчиллын үйл хэрэгт нэгтгэсэн хувь хүн эсхүл байгууллагыг:

2021 оны [шилдэг] сургууль – нийгмийн аль нэг чухал асуудлыг шийдвэрлэхийн төлөө ямар нэг арга хэмжээ, үйл ажиллагааг зохион байгуулж, хийсэн сургуулийг шалгаруулна.

2021 оны [шилдэг] багш – Их Британийн парламентын талаарх хичээлийг өөрийн сурагч оюутнууд, хамтран ажиллагсдаадаа маш шинэлэг, урам зориг төрүүлэхүйц, идэвхтэй хэлбэрээр заасан шилдэг сайн багш нарт;

2021 оны шилдэг сайн дурын ажилтанд – чөлөөт цагаараа бусдад ардчиллын үйл хэрэг болон Их Британийн парламентын үйл ажиллагаанд оролцоход нь туслах зэрэг томоохон ажлыг сайн дураараа хийсэн хүмүүст;

2021 оны Их Британийн Парламентын нэрэмжит 7 хоногийн хүрээнд хэрэгжүүлсэн шилдэг арга хэмжээний шагнал – Их Британийн Парламентын долоо хоног арга хэмжээнд онцгой хувь нэмэр оруулсан сургууль эсхүл байгууллагад;

Уэльс хэлний жилийн үйл ажиллагааны аяны (Campaign or Activity of the Year in the Welsh Language) – Үйл ажиллагаа нь Уэльс хэлний хөгжил, өөрчлөлтөд дорвитой хувь нэмэр оруулсан хувь хүн, сургууль, байгууллагад тус тус олгодог байна.

БҮГД НАЙРАМДАХ КАЗАХСТАН УЛС**«Парламент сөзі» (сэтгүүлчдэд олгодог тусгай шагнал)**

Парламентын үйл ажиллагааг сайн сурталчилсан бүтээл, парламентын сэтгүүлзүйн хөгжилд хувь нэмэр оруулсан сэтгүүлчид олгоно.

Сэтгүүлчдэд зориулсан парламентын тусгай шагналыг 2016 онд Танхимын дарга Нурлан Нигматулины даргалсан Мажилисын товчооны шийдвэрээр байгуулсан.

2019 оны байдлаар 2018 оны 9-р сарын 03-аас 2019 оны 6-р сарын 15-ны хооронд Танхимын хууль тогтоох үйл ажиллагаатай холбоотой хэвлэгдсэн, цацагдсан материалыг шагналд нэр дэвшүүлэхээр хүлээн авна.

Шилдэг телевиз, хэвлэмэл, интернет, радиогийн материал, мөн Мажилисын үйл ажиллагааны тухай шилдэг гэрэл зураг, видео материалын зургаан төрөлд шилдгийг тодруулна. Үүнээс гадна Казахстаны парламентын сэтгүүлзүйн хөгжилд оруулсан хувь нэмрийг тус тус үнэлдэг.

ЕВРОПЫН ПАРЛАМЕНТ⁴²

Европын Парламент нь анх 1952 онд Common Assembly нэртэй байгуулагдсан, 1962 оноос Европын Парламент нэрээр үйл ажиллагаа явуулж байна. Анхны шууд сонгуулийг 1979 онд явуулсан, өдгөө 5 жил тутам Европын холбооны иргэдээс шууд сонгогдох 705 гишүүнээс бүрдэнэ. Европын Парламент нь хууль тогтоох, хянан шалгах чиг үүргийг хэрэгжүүлж, Европын Зөвлөлтэй хамтран Европын холбооны төсвийг баталж, Европын холбооны 447 сая хүнийг төлөөлөх байгууллага юм.

⁴² Европын Парламентын цахим хуудас, <https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-parliament_en> хандсан 2021.09.10

Европын Парламентын цахим хуудас, <<https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/en/be-heard/prizes>> хандсан 2021.09.10

Дээр дурдсан чиг үүргүүдээс гадна Европын Парламент нь сайн сайхныг дэлгэрүүлэх, сурталчлах хүрээнд жил бүр хүний эрх, кино урлаг, залуучуудад зориулсан төслүүд, сайн иргэншлийн хүрээнд амжилт гаргасан иргэд, байгууллагыг алдаршуулж 4 төрлийн шагналыг гардуулдаг.

Мөн 2021 оноос дээрх 4 шагналаас гадна Дафни Каруана Гализиягийн (2017 оны 10 дугаар сарын 16-ны өдөр алуулсан Мальтын сэтгүүлч) нэрэмжит Сэтгүүл зүйн шагналыг Европын Парламентаас олгох болсон байна. Шагналыг 20000 евро дагалдах бөгөөд анхны ялагчийг 2021 оны 10 дугаар сард шалгаруулах юм.

Онцгой амжилтад олгох-Европын иргэний шагнал (European Citizen's Prize)

Европын Парламентаас "Европын иргэний шагнал"-ыг жил бүр дараах салбарт онцгой амжилт гаргасан иргэн, хэсэг бүлэг иргэд, холбоо, байгууллагад олгох юм. Үүнд:

- Гишүүн орнуудын иргэдийн хороонд илүү сайн харилцан ойлголцол, интеграцчлалыг дэмжсэн, эсхүл Европын холбооны хүрээнд хил дамнасан, үндэстэн дамнасан хамтын ажиллагааг дэмжсэн төслүүд;
- Европын оюун санааг (European spirit) бэхжүүлэхэд хувь нэмэр оруулах урт хугацааны хил дамнасан, эсхүл үндэстэн дамнасан соёлын хамтын ажиллагааг хамарсан төслүүд;
- Европын тухай жилийн зорилттой холбоотой төслүүд;
- Европын Холбооны Үндсэн эрхийн тунхагт тусгагдсан үнэт зүйлсийг тодорхой илэрхийлсэн төслүүд.

Тус шагналд иргэн, хэсэг бүлэг иргэд, холбоо, байгууллагууд өөрсдийн хэрэгжүүлсэн төслүүдийг Европын иргэний шагналд өргөдөл гаргах, эсхүл өөр нэг иргэн, хэсэг бүлэг иргэд, холбоо, байгууллагыг Европын иргэний шагналд нэр дэвшүүлэх боломжтой. Мөн Европын Парламентын гишүүд нэр дэвшүүлэх эрхтэй байх ба нэг гишүүн жилд нэг удаа нэр дэвшүүлнэ.

Шагнал нь хүндэт медаль хэлбэртэй, эсхүл бүлгийн шагналын хувьд харуулахад хангалттай хэмжээний медаль, эсхүл самбар хэлбэртэй байна.

Шагнал нь бэлгэдлийн чанартай байх бөгөөд хүлээн авагч нөхөн төлбөр нэхэмжлэх боломжгүй байна.

Европын иргэний шагналын тухай журам (Rules on the European Citizen's Prize)⁴³-ыг Европын Парламентын Товчооны 2011 оны 3 дугаар сарын 11-ний өдрийн шийдвэрээр баталсан. Журам нь нийт 11 зүйлтэй бөгөөд шагналын хүрээ, шалгуур, нэр дэвшүүлэх, сонгон шалгаруулах, шийдвэр гаргах, шагналын тоо болон давтамж, шагнал гардуулах ёслол, оюуны өмч болон хариуцлагатай холбоотой асуудлыг зохицуулж байна.

Шагналыг гагцхүү Европын Холбоонд, эсхүл Европын Холбооны гишүүн улсад 50-аас доошгүй хувь нь хэрэгжсэн төслүүдэд олгоно. Нэр дэвшүүлж буй, эсхүл өргөдөл гаргасан этгээд нь Европын Холбооны гишүүн орны иргэн, эсхүл нэр дэвшүүлэх, өргөдөл гаргах үед Европын Холбоонд албан ёсоор оршин сууж буй гуравдагч улсын этгээд байна.

ЕХ-ны төсвөөс 50-аас дээш хувийн санхүүжилт авсан төслүүд, Европын бусад байгууллага, агентлаг, албанаас шагнал хүртсэн төслүүд, улс төрчийн чиг үүрэг, бүрэн эрхийн хүрээнд хийгдсэн үйл ажиллагаа, Европын Холбооны Үндсэн эрхийн тунхагт тусгасан үнэт зүйлстэй нийцэхгүй, ашиг олох зорилго бүхий үйл ажиллагаа, төрийн байгууллагын үйл ажиллагаа зэрэгт тус шагналыг олгохгүй.

⁴³ Rules on the European Citizen's Prize <<https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/prizes/en-citizens-prize-rules.pdf>> хандсан 2021.09.10

Үндэсний сонгон шалгаруулалтыг Европын парламентын 3-аас доошгүй гишүүн, үндэсний иргэний нийгмийн байгууллага болон үндэсний залуучуудын байгууллагын төлөөлөгчдөөс бүрдсэн шүүгчдийн бүрэлдэхүүн өөрийн улсаас 5 хүртэл этгээдийн шагналд дэвшүүлж болно.

Тус шагналыг гардуулах эрх бүхий байгууллага нь “Европын иргэний шагналын канцлер” байна. Европын Парламентын Ерөнхийлөгч (Дарга) нь Канцлерын Канцлер нь байна. Тэрээр эрхээ Дэд Ерөнхийлөгчид шилжүүлж болно. Канцлер нь дараах бүрэлдэхүүнтэй байх бөгөөд гишүүдийн Европын Парламентын Товчоо томилно. Үүнд:

- Канцлер;
- Европын Парламентын 4 Дэд Ерөнхийлөгч;
- Европын Парламентын Ерөнхийлөгч асан 2 хүн;
- Нэр хүнд бүхий 2 хүн;
- Европын холбооны хэмжээний ИНБ болон залуучуудын байгууллагын төлөөлөл, тус бүр 1 хүн.

Канцлер нь өөрийн гэсэн дүрмээ тогтооно. Европын Парламентын Харилцаа, холбооны ерөнхий газар (The European Parliament Directorate-General for Communication) нь шагнал гардуулах ёслолыг бэлтгэн явуулах, шаардлагатай бусад захиргааны асуудлыг хариуцна.

Шагнал гардуулах шийдвэр Канцлер нь үндэсний шүүгчдийн шийдвэрийг үндэслэн шагналыг олгоно.

Канцлерын шийдвэр эцсийнх байна.

Канцлер нь иргэд, хэсэг бүлэг иргэд, холбоо, байгууллагуудад эрүүгийн гэмт хэрэг үйлдсэнийхээ төлөө шүүхээр шийдвэрлүүлэх бол шагналыг олгохыг түдгэлзүүлэх эрхтэй. Канцлер шүүхийн ажиллагаа дуусах хүртэл шагналыг тэдэнд олгох эсэхийг шийдэж болно.

Канцлер нь дараах тохиолдолд шагнал авсан иргэд, хэсэг бүлэг иргэд, холбоо, байгууллагуудаас шагналыг буцаан авах эрхтэй байна. Үүнд: Шагналыг буруу ашиглах, шагналд нэр дэвшихдээ хуурамч мэдээллээр хангасан, эсхүл Европын Холбооны Үндсэн эрхийн тунхгийн 2-р зүйлд заасан зорилгод харшлах үйл ажиллагаа явуулсан зэрэг орно.

Канцлер нь шагнал гардуулснаас хойш 10 жилийн дотор шагнал хүртсэн иргэд, хэсэг бүлэг иргэд, холбоо, байгууллага эцсийн шийдвэрээр тэднийг эрүүгийн гэмт хэрэг үйлдсэн гэм буруутайд тооцсон тохиолдолд шагналыг цуцлах эрхтэй.

Шагналыг түдгэлзүүлэх, шагналыг цуцлах тохиолдолд Канцлер нь шийдвэр гаргахаас өмнө холбогдох шагналтнуудад бичгээр тайлбар хийх боломжийг олгоно.

Шагналд хамрагдах, хасагдах шалгуурын тухай мэдэгдэлд тухайн иргэн, төслийн менежер, тухайн хэсэг бүлэг иргэд, холбоо, байгууллагын төлөөлөгч гарын үсэг зурсан тохиолдолд шагналыг нас барсны дараа олгож болно.

Канцлерын шийдвэрийг Канцлерын зарлан хуралдуулсан тусгай хурлаар хүрэлцэн ирсэн гишүүдийн олонхын саналаар гаргана.

Шагнал гардуулсан шийдвэрийн Европын холбооны албан ёсны сэтгүүлд нийтэлнэ.

Шагналд нэр дэвшигч нь шагнал авахаас татгалзсан тохиолдолд түүнийг, эсхүл түүний төлөөлөгчдийг шагнал гардуулах ёслолд урихгүй бөгөөд тэрээр аяллын зардлыг нөхөн төлүүлэх эрхгүй байна.

Европын Парламент нь ирүүлсэн материалыг танилцуулга, хэвлэл мэдээллээр гаргах, сурталчилгааны зорилгоор хуулбарлах эрхтэй байна.

Урьдчилан таамаглаагүй нөхцөл байдлаас шалтгаалан арга хэмжээг цуцлах, хойшлуулах, өөрчлөхөд зохион байгуулагчид хариуцлага хүлээхгүй.

Үзэл бодлын эрх чөлөөний Сахаровын нэрэмжит шагнал (Sakharov Prize for Freedom of Thought)⁴⁴

Сахаровын нэрэмжит шагналыг дараах чиглэлээр амжилтад хүрсэн хүмүүст олгодог. Үүнд:

- Хүний эрх, үндсэн эрх чөлөө, ялангуяа үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрхийг хамгаалах,
- цөөнхийн эрхийг хамгаалах,
- Олон улсын хууль тогтоомжийг хүндэтгэх,
- ардчиллыг хөгжүүлэх, хууль дээдлэх ёсыг хэрэгжүүлэх.

Сахаровын үзэл бодлын эрх чөлөөний шагналыг 1988 онд Нельсон Мандела, Анатолий Марченкод анх удаа олгосон нь Европын Холбооноос хүний эрхийн ажилд үзүүлж буй хамгийн өндөр хүндэтгэл юм. Тус шагналаар үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх чөлөөг хамгаалахад онцгой хувь нэмэр оруулсан хувь хүмүүс, бүлэг, байгууллагуудыг үнэлдэг. Шагнал болон түүнтэй холбоотой сүлжээгээр дамжуулан Европын Холбоо нь шагналтнуудад өөрсдийн үзэл санааг хамгаалах хүчин чармайлтыг дэмждэг.

Энэхүү шагналыг диссидент, улс төрийн удирдагчид, сэтгүүлчид, хуульчид, иргэний нийгмийн идэвхтнүүд, зохиолчид, эхчүүд, эхнэрүүд, цөөнхийн удирдагчид, терроризмын эсрэг бүлэг, энх тайвны төлөө тэмцэгчид, эрүүдэн шүүхийн эсрэг тэмцэгч, шог зураач, улс төрийн хоригдол, кино найруулагч, НҮБ-ын харьяа байгууллага болон сурч боловсрох эрхийн төлөө тэмцэж буй хүүхдийн төлөөх арга хэмжээнд тус тус олгожээ. Тус шагнал нь ялангуяа үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх, цөөнхийн эрхийг хамгаалах, олон улсын хууль тогтоомжийг хүндэтгэх, ардчиллыг хөгжүүлэх, хууль дээдлэх зарчмыг хэрэгжүүлэхийг дэмждэг. Энэхүү шагналыг хүртсэн Нельсон Мандела, Малала Юсуфзай, Денис Муквеге, Надя Мурад зэрэг хэд хэдэн шагналтнууд улмаар Нобелийн энх тайвны шагналыг хүртжээ.

Жил бүрийн эцсээр Страсбург хотноо албан ёсны нэгдсэн чуулганы хуралдаанаар Европын Парламент 50.000 еврогийн шагнал бүхий Сахаровын шагналыг олгодог. Парламент дахь улс төрийн бүлэг тус бүр, мөн Европын Парламентын гишүүн бүр (нэр дэвшигч бүрийг 40-өөс доошгүй гишүүний дэмжлэг шаардлагатай) нэр дэвшигчдийг дэвшүүлж болно. Нэр дэвшигчдийг Гадаад харилцааны хороо, Хөгжлийн хороо, Хүний эрхийн дэд хорооны хамтарсан хуралдаанд танилцуулж, хорооны гишүүд гурван нэр дэвшигчийн нэрсийн жагсаалтад санал өгдөг. Сахаровын нэрэмжит шагналын эцсийн ялагч, эсхүл ялагчдыг Ерөнхийлөгчөөр ахлуулсан Европын Парламентын Ерөнхийлөгчийн Бага Хурал сонгодог бөгөөд үүнд парламентад төлөөлөл бүхий бүх улс төрийн бүлгийн удирдагчид багтана.

Их Карлын нэрэмжит Европын залуучуудын шагнал – (European Charlemagne Youth Prize)⁴⁵

2008 оноос хойш Европын Парламент Аахены Олон улсын Их Карлын шагналын сантай хамтран жил бүр Европын холбооны бүх гишүүн орнуудын залуучуудыг Европын хөгжилд идэвхтэй оролцож буй залуучуудын хэрэгжүүлж буй төслүүдийг шалгаруулан тус шагналыг олгож эхэлсэн.

Шагналд нэр дэвшүүлэх уриалгыг Их Карлын нэрэмжит Европын залуучуудын шагналын цахим хуудас, хэвлэлийн мэдэгдлээр дамжуулан тараана. Оролцогчид 16-30 насны хооронд байх бөгөөд Европын холбооны гишүүн аль нэг улсын иргэн, эсхүл оршин суугч байна. Ялагчдыг хоёр үе шаттайгаар шалгаруулна.

Эхний шатанд Европын Парламентын хоёроос доошгүй гишүүн, залуучуудын байгууллагын төлөөллөөс бүрдсэн үндэсний сонгон шалгаруулах шүүгчид шийдвэрийг гаргана. Улс орон бүр

⁴⁴ Европын Парламент, Сахаровын нэрэмжит шагналын цахим хуудас, <https://www.europarl.europa.eu/sakharovprize/en/home> хандсан 2021.09.14

⁴⁵ Их Карлын нэрэмжит Европын залуучуудын шагналын цахим хуудас, <https://www.europarl.europa.eu/charlemagneyouthprize> хандсан 2021.09.14

нэг үндэсний ялагчтай байна. Эдгээр үндэсний ялагчдыг Аахен хотод урина. Хоёр дахь шатанд Европын Парламентын гурван гишүүн, Европын Парламентын Ерөнхийлөгч, Аахены Олон улсын Их Карлын шагналын сангийн дөрвөн төлөөллөөс бүрдсэн Европын сонгон шалгаруулах шүүгчид үндэсний шагналын эздээс гурван төслийг шалгаруулж 1, 2, 3-р шагналыг тодруулна. Шалгарсан 3 үндэсний ялагчид Европын Парламент (Брюссель, эсхүл Страсбург хотноо)-д зочилно.

1-р шагналыг 7500 евро, 2-р шагналыг 5000 евро, 3-р шагналыг 2500 евро тус тус дагалдана. Үндэсний шагналын бүх 27 ялагчдыг Германы Аахен хотноо урьж, 4 хоногийн аялалд оролцуулдаг.

LUX Prize⁴⁶ - Европын соёл, өвөрмөц шинж байдлыг дэмжих

2007 оноос хойш LUX шагналыг Европын парламентаас Европын олон нийтийн сонирхлыг татсан сэдвийг хөндсөн, Европ болон түүний ирээдүйн талаар эргэцүүлэн бодох бодлыг төрүүлэх кинонуудад олгодог. Цаг хугацааны явцад LUX шагнал нь Европын кино урлаг, Европын Холбооноос гадуур кино үйлдвэрлэлийг дэмждэг нэр хүндтэй шагнал болжээ.

Энэхүү шагнал нь улс төр, иргэдийн хоорондын холбоог бэхжүүлэх, Европын кинонуудаар дамжуулан үзэгчдийг Европын тухай мэтгэлцээнийг өрнүүлэх, зорилготой юм.

Кино урлаг бол соёлын олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэл болохын хувьд Европ болон түүний ирээдүйн талаар мэтгэлцэх, эргэцүүлэх хамгийн тохиромжтой платформ гэж Европын Парламент үзэж байна.

Нэр дэвшүүлсэн кинонуудыг ЕХ-ны албан ёсны 24 хэлээр хадмал орчуулгатай, LUX кино өдрүүдийн хүрээнд Европын Парламентын үйлдвэрлэсэн кино хуулбарыг (DCPs) үзэх, санал өгөх хугацаанд ЕХ-ны гишүүн улс бүрт үнэ төлбөргүй үзүүлдэг. Үүний зэрэгцээ, тухайн хэл дээрх киноны тойм, анализ бүхий ухуулах хуудсыг гаргаж, Европ даяар тараадаг.

LUX Үзэгчдийн шагнал хүртсэн киног харааны болон сонсголын бэрхшээлтэй үзэгчдэд тохируулан бэлтгэж, гишүүн орнуудад сурталчилдаг.

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

⁴⁶ LUX шагналын цахим хуудас, <<https://luxaward.eu/en>> хандсан 2021.09.14

ХАВСРАЛТ 1

Албан бус орчуулга

**ОХУ-ЫН ХОЛБООНЫ ХУРЛЫН ТӨРИЙН ДУМЫН 2017 ОНЫ 1 ДҮГЭЭР САРЫН 18-НЫ
ӨДРИЙН N 724-7 ГД ДУГААР ТОГТООЛ**

"ОХУ-ын Холбооны Хурлын Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийн тухай"⁴⁷

2017 оны 2-р сарын 27-ны өдөр ОХУ-ын Холбооны Хурлын Төрийн Думээс тогтоох нь:

1. ОХУ-ын Холбооны Хурлын Төрийн Думын Хүндэт жуух бичиг олгох журмыг 1-р хавсралтаар;
2. ОХУ-ын Холбооны Хурлын Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийн тэмдгийн загварыг 2-р хавсралтаар;
3. ОХУ-ын Холбооны Хурлын Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийн тэмдгийн тайлбарыг 3-р Хавсралтаар тус тус баталсугай.
4. 2004 оны N 267-IV ГД дугаар тогтоолыг хүчингүй болсонд тооцсугай.
5. Тогтоолыг баталсан өдрөөс дагаж мөрдөнө.

"ОХУ-ын Холбооны Хурлын Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийн тухай"

1. ОХУ-ын Холбооны Хурлын Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийг (цаашид "Төрийн Думын Хүндэт жуух бичиг" гэх) иргэд, байгууллагуудад гардуулна.

2. Иргэд, байгууллагуудад Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийг дараах үндэслэлээр олгоно.

- ОХУ-ын хууль тогтоомж, парламентат ёсыг хөгжүүлэхэд чухал хувь нэмэр оруулсан;
- ОХУ-ын иргэдийн эрх, эрх чөлөөг хангахад чухал хувь нэмэр оруулсан;
- ОХУ-д ардчилал, Үндсэн хуульт байгууллыг бэхжүүлэхэд чухал хувь нэмэр оруулсан;
- нийгмийн болон улс төрийн идэвхтэй үйл ажиллагаанд;
- он удаан жил, идэвх зүтгэлтэй ажилласан;
- судалгааны үйл ажиллагааны ололт амжилтад;
- үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагааны ололт амжилтад;
- нийгэм, соёлын салбар дахь ололт амжилтад;
- боловсрол, хүмүүжил, соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагааны салбарт гаргасан амжилтад;
- олон улсын харилцааг бэхжүүлэх, хөгжүүлэхэд гаргасан амжилтад.

3. ОХУ-ын Холбооны Хурлын Төрийн Думд (цаашид "Төрийн Дум" гэх) Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгээр шагнуулахаар нэр дэвшүүлэхээр дараах этгээд санал гаргаж болно.

- ОХУ-ын Холбооны Хурлын Төрийн Думын дарга (цаашид "Төрийн Думын дарга" гэх);
- Төрийн Думын хороо;
- Төрийн Думын комисс (Төрийн Думын хорооны статустай байх);
- Төрийн Дум дахь намын бүлэг;
- ОХУ-ын субъектийн Төрийн эрх мэдлийн хууль тогтоох (төлөөллийн) байгууллага.

4. Энэхүү Журмын 3-р зүйлд заасан Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгээр шагнуулахаар нэр дэвшүүлэх санал гаргах эрх бүхий этгээд, (Төрийн Думын даргаас бусад) Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгээр шагнах асуудлыг хэлэлцүүлэхэд дараах баримт бичгийг Төрийн Думын даргад уламжилна.

1) иргэний хувьд:

Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгээр шагнуулах тодорхойлолтод дараах мэдээллийг оруулна, үүнд:

⁴⁷ Постановление Государственной Думы Федерального Собрания РФ от 18 января 2017 г. N 724-7 ГД "О Почетной грамоте Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации"
<https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/71489692/>

- намтар, эрхэлж байгаа ажил, албан тушаал, алдар цол, шагнал (хэдийд ямар шагнал авсан);
- ОХУ-ын хууль тогтоомж, парламентат ёсыг хөгжүүлэхэд оруулсан хувь нэмрийн талаар;
- шагнал олгох үндэслэлтэй холбоотой бусад мэдээлэл;
- гүйцэтгэгдээгүй шүүхийн шийдвэр байхгүй талаар;
- шагналд нэр дэвшсэн хүний удирдсан байгууллагын үйл ажиллагааны үр дүнгийн талаарх мэдээлэл, үүнд татвар, төлбөрийн өргүй, цалин хөлс, бусад өр төлбөргүй байх;
- Төрийн Думын хороо, Төрийн Думын комисс (Төрийн Думын хорооны статустай), Төрийн Дум дахь намын бүлэг, ОХУ-ын субъектийн хууль тогтоох (төлөөллийн) байгууллагын Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгээр шагнуулахаар нэр дэвшүүлсэн шийдвэр.

Парламент хоорондын холбоог бэхжүүлсний төлөө гадаадын иргэнд Төрийн Думын хүндэт жуух бичгийг гардуулж болно. Дээр дурдсан гадаадын иргэнд Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгээр шагнуулахаар нэр дэвшүүлэх саналыг уг санал гаргасан этгээд Төрийн Думын холбогдох хороодтой өмнө нь тохиролцсон байна.

Төрийн Думын хороо, Төрийн Думын комисс (Төрийн Думын хорооны статустай) Төрийн Дум дахь намын бүлэгт хамаарах Төрийн Думын гишүүнийг Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгээр шагнуулахаар нэр дэвшүүлэх санал гаргахдаа Төрийн Дум дахь холбогдох намын бүлэгтэй зөвлөлдөнө;

2) байгууллагуудын хувьд:

Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгээр шагнуулах тодорхойлолтод дараах мэдээллийг оруулна, үүнд:

- ОХУ-ын хууль тогтоомж, парламентат ёсыг хөгжүүлэхэд байгууллагын удирдлага, албан хаагчдын оруулсан томоохон хувь нэмрийн талаар;
- ОХУ-ын иргэдийн эрх, эрх чөлөөг хангах, ОХУ-д ардчилал, Үндсэн хуульт байгууллыг бэхжүүлэх чиглэлээр хийж буй ажлын талаар.
- Саналд үйлдвэрлэлийн ололт амжилт, эрдэм шинжилгээний ажил, нийгэм, соёл урлаг, хандивын үйл ажиллагаа, хууль журам сахиулах чиглэлээр хийсэн ажил болон бусад мэдээллийг багтаасан нэмэлт мэдээллийг багтааж болно;
- Байгууллагын гэрчилгээ, үүнд байгууллагын бүтэн нэр, улсын бүртгэлийн огноо, гадаадын оролцогч / хамтрагч/ түнш байгаа эсэх талаарх мэдээлэл, эдийн засгийн үйл ажиллагааны үзүүлэлт, татварын өргүй, цалин хөлс, бусад өр төлбөргүй тухай мэдээлэл;
- Төрийн Думын хороо, Төрийн Думын комисс (Төрийн Думын хорооны статустай), Төрийн Дум дахь намын бүлэг, ОХУ-ын субъектийн хууль тогтоох (төлөөллийн) байгууллагын Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгээр шагнуулахаар нэр дэвшүүлсэн шийдвэр.

5. Төрийн Думын даргад Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгээр шагнуулахаар нэр дэвшүүлэх саналыг өргөн мэдүүлэхдээ энэхүү журмын 4-р зүйлд заасан баримт бичгүүдийг Төрийн Думын Регламент, зохион байгуулалтын хороонд хүргүүлнэ.

6. Хуанлийн жилийн хугацаанд Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийг дараах тооны иргэн, байгууллагад гардуулж болно.

- Төрийн Думын дарга - хоёроос илүүгүй иргэн (байгууллага);
- Төрийн Думын хороо - хоёроос илүүгүй иргэн (байгууллага);
- Төрийн Думын комисс (Төрийн Думын хорооны статустай) - хоёроос илүүгүй иргэн (байгууллага);
- Төрийн Дум дахь намын бүлэг - арван хоёроос илүүгүй иргэн (байгууллага);
- ОХУ-ын субъектийн хууль тогтоох (төлөөллийн) байгууллагаас - хоёроос илүүгүй иргэн (байгууллага).

7. Төрийн Думыг Хүндэт жуух бичгээр давтан шагнахгүй.
8. Төрийн Думын дарга Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгээр шагнуулахаар ирүүлсэн иргэн, байгууллагын баримт бичгүүдийг Төрийн Думын Регламент, зохион байгуулалтын хороонд хэлэлцүүлэхээр хүргүүлнэ.
9. Төрийн Думын Регламент, зохион байгуулалтын хороо нь Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгээр шагнуулахаар ирүүлсэн иргэн, байгууллагын баримт бичгүүдийг хүлээн авч судлан, Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгээр шагнах асуудлыг Төрийн Думын Зөвлөлд уламжилна.
10. Төрийн Думын Зөвлөл нь Төрийн Думын Регламент, зохион байгуулалтын хорооноос Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгээр шагнуулахаар ирүүлсэн иргэн, байгууллагын баримт бичгийг авч үзэн зохих шийдвэрийг гаргана.
11. Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгээр шагнах тухай Төрийн Думын Зөвлөлийн шийдвэрийг (Төрийн Думын Зөвлөлийн хуралдааны тэмдэглэлээс авсан хуулга) Төрийн Думын Ажлын албаны Төрийн алба, хүний нөөцийн газарт хүргүүлнэ.
12. Төрийн Думын Хүндэт жуух бичигт Төрийн Думын дарга гарын үсэг зурна.
13. Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийг гардуулах ёслолын ажиллагааг Төрийн Думын дарга, эсхүл түүний орлогч нарын нэг нь ёслол төгөлдөр гардуулна. Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийг Төрийн Думын даргын нэрийн өмнөөс Төрийн Думын гишүүн, эсхүл ОХУ-ын субъектийн хууль тогтоох (төлөөллийн) байгууллагуудын дарга нар гардуулж болно.
14. Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгээр шагнагдсан иргэд, байгууллагуудад батлагдсан загвар бүхий ОХУ-ын Холбооны Хурлын Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийн тэмдгийг гардуулна.
15. Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийн бүртгэл хөтлөх, түүнчлэн шагнагдсан иргэн, байгууллагын жагсаалтыг "Парламентын сонин"-д улирал бүр хэвлэн нийтлүүлэх ажлыг Төрийн Думын Ажлын албаны Төрийн алба, хүний нөөцийн газар хариуцна.

ХАВСРАЛТ 2

ОХУ-ЫН ХОЛБООНЫ ХУРЛЫН ТӨРИЙН ДУМЫН ХҮНДЭТ ЖУУХ БИЧГИЙН ТЭМДГИЙН ЗАГВАР

Лацканний вариант
наградного знака Почетной грамоты
Государственной Думы Федерального
Собрания Российской Федерации

УИИ.МН
СУДАЛГААНЫ САН

ХАВСРАЛТ 3**ОХУ-ын Холбооны Хурлын Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийн тэмдгийн тайлбар**

1. ОХУ-ын Холбооны Хурлын Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийн тэмдгийг (цаашид - Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийн тэмдгийг) энгэрийн тэмдгийн хамт хос байдлаар хийж гүйцэтгэнэ. (цаашид “Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийн тэмдгийн энгэрийн хувилбар” гэх).

2. Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийн тэмдэг нь тэгш зургаан өнцөгтөд тойргийг дүрсэлсэн хэлбэртэй байна. Зургаан өнцөгтийн эсрэг өнцгийн хоорондох зай 29 мм байна. Зургаан өнцөгтийн өнцөг нь нуман хэлбэртэй. 26 мм-ийн голчтой байна.

Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийн тэмдгийн өнгөн талд ОХУ-ын Холбооны Хурлын Төрийн Думын ордны мөнгөлсөн изометрийн дүрс, мөнгөн бүрхүүлийн зузаан 3.0 микрон, бүрэхдээ гальваникийн техникийн аргыг ашиглана. Зургийн дор “ТӨРИЙН ДУМ” (үсгийн өндөр нь 2.4 мм) гэж том үсгээр хоёр мөрөнд бичээстэй байна.

Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийн тэмдгийн арын дэвсгэр дээр “ТӨРИЙН ДУМЫН ХҮНДЭТГЭЛТ ЖУУХ БИЧИГ” (үсгийн өндөр нь 2.8 мм) гэж дөрвөн мөрөнд томоор бичсэн байна. Дээрх бичээсийг доор нь лаврын хоёр мөчрөөр хүрээлнэ.

Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийн тэмдэг нь гууль (Л90 марк), алтадмал, алтадмалын зузаан нь 3.0 микрон, бүрэхдээ гальваникийн техникийн аргыг ашиглана. Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийн тэмдгийн зузаан нь 3.2 мм байна.

Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийн тэмдгийг ОХУ-ын Төрийн далбааны өнгийн торгон туузыг таван өнцөгтөд бэхэлнэ. Хэмжээ: өргөн 27 мм, хажуугийн өндөр 14 мм, доод ирмэг хүртэлх зай 20.5 мм. Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийн тэмдгийг зүү бэхэлгээтэй хийнэ.

3. Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийн тэмдгийн энгэрийн хувилбар нь 17 мм-ийн диаметртэй тойрог хэлбэртэй байх ба дотор нь ОХУ-ын Холбооны Хурлын Төрийн Думын ордны мөнгөлсөн изометрийн дүрс, мөнгөн бүрхүүлийн зузаан 3.0 микрон, бүрэхдээ гальваникийн техникийн аргыг ашиглана. Тойргийг лаврын хэлхээгээр хүрээлнэ. Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийн тэмдгийн энгэрийн хувилбар нь гууль (Л90 марк), алтадмал зузаан нь 3.0 микрон, бүрэхдээ гальваникийн техникийн аргыг ашиглана. Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийн тэмдгийн энгэрийн хувилбарыг коллет бэхэлгээтэй хийнэ.

4. Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийн тэмдэг, Төрийн Думын Хүндэт жуух бичгийн тэмдгийн энгэрийн хувилбарыг нэг хайрцагт байрлуулна.

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

- Ш.Хишигсүрэн “Гадаадын зарим орны төрөөс олгодог одон, медаль, цолны талаарх тойм судалгаа” СТ-09/304, Бодлогын судалгааны эмхтгэл №2
- Ц.Норовдондог, Г.Чулуун, А.Пагма, Ш.Хишигсүрэн “Төрийн одон, медаль, түүний хэлбэр, олгох журмын талаарх харьцуулсан судалгаа” СТ-10/201, Бодлогын судалгааны эмхтгэл №4
- Г.Чулуун “Төрийн дээд одон медалийн тухай хуулийн төслийн агуулгын зарим асуудалд”, Бодлогын судалгааны эмхтгэл №8
- А.Пагма, Г.Гэрэл “Гадаадын зарим орны парламентын шинжлэх ухааны шагналын талаарх товч мэдээлэл” СТ-11/421, Бодлогын судалгааны эмхтгэл №12
- Г.Алтан-Оч, О.Нарантуяа, “Парламентын нэрэмжит шагналын талаарх харьцуулсан судалгаа” СТ-20/209, Бодлогын судалгааны эмхтгэл №31
- Австри Улсын Парламентын цахим хуудас <https://www.parlament.gv.at/ENGL/WWER/MLST/DPR/>
- Австри Улсын Парламентын цахим хуудас https://www.parlament.gv.at/ENGL/ZUSD/PDF/Science_Award_2021_x_Submission_Guidelines_BF.pdf
- Германы Бундестагийн Шинжлэх ухааны шагнал-Wissenschaftspreis des Deutschen Bundestages-*германаар* <https://www.bundestag.de/wissenschaftspreis>
- Парламентын Хэвлэл, мэдээллийн шагнал-Medienpreis Parlament 2021-*германаар* <https://www.bundestag.de/medienpreis>
- Регламент Парламента Грузии, <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/4401423/9/ru/pdf>
- Постановление Государственной Думы Федерального Собрания РФ от 18 января 2017 г. N 724-7 ГД “О Почетной грамоте Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации” <https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/71489692/>
- Почетный знак Совета Федерации Федерального Собрания Российской Федерации “За заслуги в развитии парламентаризма” <http://council.gov.ru/services/reference/10376/>
- Туркийн Үндэсний Их Хурлын Хүндэт шагналын тухай журам https://www.tbmm.gov.tr/kultursanat/belgeler/2016onur_yonetmeligi.pdf?TSPD_101_R0=08ffcef486ab2000727264da5235eb1103bf0aa59a068cc6f4167ec5d418b8bfdf0b0bb86be690891b9b982143000c8d06c35e42f3f0d87b173a4a29a8710eca4c479c1a307226a9a62c32a832e2bbe1c9019f5e946dd20adb4db9cb6b111
- Congressional Gold Medals, 1776-2016 <https://sgp.fas.org/crs/misc/RL30076.pdf>
- Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн нэрэмжит шагнал олгох журам <https://ac.mn/c/950432?content=965149>
- Төрийн албан хаагчид шагнал олгох журам <https://www.legalinfo.mn/annex/details/9484?lawid=14166>
- Засгийн газрын салбарын тэргүүний ажилтан” хүндэт тэмдгийн төрөл, түүнийг олгох эрх бүхий албан тушаалтны жагсаалт <https://www.legalinfo.mn/annex/details/9485?lawid=14166>
- Congressional Medal of Honor <https://www.cmoah.org/medal>
- “Golden Gavel” Award <https://www.senate.gov/about/traditions-symbols/golden-gavel.htm>
- <https://uscode.house.gov/statutes/pl/96/114.pdf?platform=hootsuite>
- Rules on the European Citizen's Prize <<https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/beheard/prizes/en-citizens-prize-rules.pdf>
- Европын Парламент, Сахаровын нэрэмжит шагналын цахим хуудас, <<https://www.europarl.europa.eu/sakharovprize/en/home>
- Их Карлын нэрэмжит Европын залуучуудын шагналын цахим хуудас, <<https://www.europarl.europa.eu/charlemagneyouthprize>
- LUX шагналын цахим хуудас, <<https://luxaward.eu/en>
- <https://www.mercurynews.com/2021/08/05/biden-signs-bill-awarding-congressional-medal-to-police-officers/>
- Германы Бундестагийн Шинжлэх ухааны шагнал-Wissenschaftspreis des Deutschen Bundestages-*германаар* <https://www.bundestag.de/wissenschaftspreis>
- Шинжлэх ухааны шагнал-Wissenschaftspreis des Deutschen Bundestages 2021-*германаар* https://de.wikipedia.org/wiki/Wissenschaftspreis_des_Deutschen_Bundestages#:~:text=Der%20Preis%20wird%20in%20der,ist%20mit%2010.000%20Euro%20dotiert.
- Парламентын Хэвлэл, мэдээллийн шагнал- <https://www.bundestag.de/medienpreis>
- <https://www.ukparliamentweek.org/en/your-uk-parliament-awards-2021/>
- Европын Парламентын цахим хуудас, <https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-parliament_en